

## บทที่ 2

### วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายของหน่วยบริการศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา โดยรวบรวมจากเอกสาร ตำราวิชาการ มาเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพิเศษเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
  - 1.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
  - 1.2 ประสิทธิภาพการและข้อจำกัดของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
  - 1.3 รูปแบบการจัดการศึกษากับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการและแนวคิดการบริหาร
  - 2.1 การบริหารเชิงระบบ
  - 2.2 การบริหารทรัพยากร
  - 2.3 การบริหารเชิงคุณภาพ PDCA
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม
  - 3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
  - 3.2 หลักการและความสำคัญของการมีส่วนร่วม
  - 3.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา
  - 4.1 ความหมายของภาคีเครือข่าย
  - 4.2 ความสำคัญของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา
  - 4.3 องค์ประกอบของภาคีเครือข่าย
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเชิงพื้นที่
  - 5.1 ความหมายของการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
  - 5.2 แนวคิดการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ
  - 6.1 ความหมายและประเภทของรูปแบบ
  - 6.2 การพัฒนารูปแบบ
  - 6.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

#### 6.4 การตรวจสอบรูปแบบ

7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี
  - 7.1 บริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี
  - 7.2 การให้บริการในรูปแบบหน่วยบริการ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

### เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพิเศษเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

#### 1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คนพิการจำเป็นต้องได้รับสิทธิพิเศษด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป ซึ่งสิทธิของคนพิการได้รับการรับรองอย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้รับรองสิทธิของคนพิการเพิ่มมากขึ้น โดยประกอบด้วย 4 ด้าน สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1.1.1 ด้านความคุ้มครอง หมวด 1 บททั่วไป มาตรา 4 กำหนดให้สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตาม รัฐธรรมนูญเสมอกัน

1.1.2 ด้านความเสมอภาค หมวด 3 มาตรา 27 ภาครัฐจะเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรม ต่อบุคคลที่มีความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สุขภาพ สถานะ บุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองที่ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้

1.1.3 ด้านสิทธิในการรับบริการสาธารณสุข หมวด 3 มาตรา 47 กำหนดให้บุคคล ผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และบุคคลมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัด โรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเช่นกัน

1.1.4 ด้านการศึกษา หมวด 5 มาตรา 54 กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็ก ทุกคนได้รับการศึกษา เป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่อ่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐบาลได้เพิ่มกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มสิทธิของคนพิการให้เป็น รูปธรรมมากขึ้น ประกอบกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ได้กำหนดสิทธิต่าง ๆ ที่คนพิการพึงได้รับเพื่อส่งเสริม และ พัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตเช่นเดียวกับคนทั่วไป

1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อเด็กพิการ จากมาตรา 10 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากการจัดการศึกษา ให้บุคคล ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม และบกพร่องในการสื่อสาร และเรียนรู้ หรือผู้ร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ซึ่งรัฐบาลต้องจัดให้บุคคลดังกล่าว มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพิเศษด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ให้บุคคลดังกล่าว ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) นอกจากนี้ รัฐได้กำหนดการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยเฉพาะให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ซึ่งแตกต่างจากการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป และกำหนดให้คนพิการได้รับสิทธิความช่วยเหลือ ทางการศึกษาเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิด หรือตั้งแต่พบความพิการจนตลอดชีวิต

1.3 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พุทธศักราช 2551 พระราชบัญญัติฉบับนี้ประกาศขึ้นเพื่อจัดให้คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการบริการ และความช่วยเหลือ ทางการศึกษาเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ เพื่อให้การบริการและการให้ความช่วยเหลือ แก่คนพิการในด้านการศึกษาเป็นไปอย่างทั่วถึงทุกระบบ และทุกระดับการศึกษาจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ จากมาตรา 5 กำหนดว่า 1) คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษา โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา 2) คนพิการมีสิทธิเลือก บริการทางการศึกษา สถานศึกษาระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น 3) คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษา ที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ การทดสอบ ทางการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและ บุคคล

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกัน ในการรับ การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย จากการจัดการศึกษาให้บุคคล ได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และ ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา มีสิทธิเลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษาระบบ และรูปแบบ การศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการจำเป็นพิเศษของ

บุคคลนั้น และมีสิทธิได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐาน และประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม และบกพร่องในการสื่อสารและเรียนรู้ หรือผู้มีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคล ซึ่งไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส

## 2. ประเภทความพิการและข้อจำกัดของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภท และหลักเกณฑ์ของคณพิการทางการศึกษา พุทธศักราช 2552

ข้อ 1 ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภท และหลักเกณฑ์ของคณพิการทางการศึกษา พุทธศักราช 2552”

ข้อ 2 ประเภทของคณพิการ มีดังต่อไปนี้

- 1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น
- 2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
- 3) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
- 4) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ
- 5) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
- 6) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา
- 7) บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรม หรืออารมณ์
- 8) บุคคลออทิสติก
- 9) บุคคลพิการซ้อน

ข้อ 3 การพิจารณาบุคคลที่มีความบกพร่องเพื่อจัดประเภทของคณพิการให้มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

2.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการเห็นตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงตาบอดสนิท ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทดังนี้

2.1.1 คนตาบอด หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็นมาก จนต้องใช้สื่อสัมผัส และสื่อเสียง หากตรวจวัดความชัดของสายตาดำดีเมื่อแก้ไขแล้ว อยู่ในระดับ 6 ส่วน 60 (6/60) หรือ 20 ส่วน 200 (20/200) จนถึงไม่สามารถรับรู้เรื่องแสง

2.1.2 คนเห็นเลือนราง หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็น แต่ยังสามารถอ่านอักษรตัวพิมพ์ขยายใหญ่ด้วยอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการหรือเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก หากวัดความชัดเจนของสายตาดำดีเมื่อแก้ไขแล้วอยู่ในระดับ 6 ส่วน 18 (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 (20/70)

2.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยจนถึง หูหนวก ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.2.1 คนหูหนวก หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยินมากจนไม่สามารถเข้าใจ การพูดผ่านทางการได้ยินไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งโดยทั่วไปหากตรวจการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป

2.2.2 คนหูตึง หมายถึง บุคคลที่มีการได้ยินเหลืออยู่เพียงพอที่จะได้ยินการพูด ผ่านทางการได้ยิน โดยทั่วไปจะใส่เครื่องช่วยฟังซึ่งหากตรวจวัดการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน น้อยกว่า 90 เดซิเบลลงมาถึง 26 เดซิเบล

2.3 บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจน ในการปฏิบัติตน (Functioning) ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือความสามารถทางสติปัญญาดำกว่า เกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย 2 ทักษะจาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้ มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสุขภาพอนามัย และความปลอดภัย ทั้งนี้ ได้แสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

2.4 บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.4.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ได้แก่ บุคคล ที่มีอวัยวะไม่สมบูรณ์หรือขาดหายไปกระดูกหรือกล้ามเนื้อผิดปกติมีอุปสรรคในการเคลื่อนไหว ความบกพร่องดังกล่าวอาจเกิดจากโรคทางระบบประสาท โรคของระบบกล้ามเนื้อ และกระดูก การไม่สมประกอบมาแต่กำเนิด อุบัติเหตุและโรคติดต่อ

2.4.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ ได้แก่ บุคคลที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือมีโรคประจำตัว ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องและเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา ซึ่งมีผล ทำให้เกิดความจำเป็นต้องได้รับการศึกษาพิเศษ

2.5 บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติ ในการทำงานของสมองบางส่วนที่แสดงถึงความบกพร่องในกระบวนการเรียนรู้ที่อาจเกิดขึ้นเฉพาะ ความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน คือ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ซึ่งไม่สามารถ เรียนรู้ในด้านที่บกพร่องได้ทั้งที่มีระดับสติปัญญาปกติ

2.6 บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่อง ในการเปล่งเสียงพูด เช่น เสียงผิดปกติอัตราความเร็ว และจังหวะการพูดผิดปกติ หรือบุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องความเข้าใจ หรือการใช้ภาษาพูด การเขียน หรือระบบสัญลักษณ์อื่นที่ใช้ใน การติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา และหน้าที่ของภาษา

2.7 บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ ได้แก่ บุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติเป็นอย่างมาก และปัญหาทางพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากความบกพร่อง หรือความผิดปกติทางจิตใจ หรือสมองในส่วนของการรับรู้อารมณ์ หรือความคิด เช่น โรคจิตเภท โรคซึมเศร้า โรคสมองเสื่อม เป็นต้น

2.8 บุคคลออทิสติก ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติของระบบการทำงานของสมองบางส่วน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความบกพร่องทางพัฒนาการด้านภาษา ด้านสังคม และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีข้อจำกัด ด้านพฤติกรรม หรือมีความสนใจจำกัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยความผิดปกตินี้ค้นพบได้ก่อนอายุ 30 เดือน

2.9 บุคคลพิการซ้อน ได้แก่ บุคคลที่มีสภาพความบกพร่องหรือความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน

สรุปได้ว่า ประเภทความพิการมี 9 ประเภท ได้แก่ 1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น 2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน 3) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา 4) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ 5) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ 6) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา 7) บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรม หรืออารมณ์ 8) บุคคลออทิสติก และ 9) บุคคลพิการซ้อน

### 3. รูปแบบการจัดการศึกษากับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

การให้บริการทางการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งในแต่ละรูปแบบก็มีความสำคัญ และจำเป็นที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นในการเข้ารับการศึกษาของเด็กแต่ละบุคคลซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้กล่าวถึงสิทธิ และหน้าที่ทางการศึกษาสำหรับคนพิการไว้ว่า คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการจนตลอดชีวิตพร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยีอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา และมีสิทธิเลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบ และรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการจำเป็นของบุคคลนั้น รวมถึงได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐาน และประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท และบุคคล

#### 3.1 การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนเฉพาะความพิการ

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2561) รูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนเฉพาะความพิการ โรงเรียนเฉพาะความพิการ เป็นสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชนที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยเฉพาะ ทั้งในลักษณะอยู่ประจำ ไป กลับ และรับบริการที่บ้าน บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาท หน้าที่ตาม

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ดังนี้ 1) จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ ด้านวิชาการ บุคคล งบประมาณ และบริหารทั่วไป 2) จัดตั้งและบริหารงบประมาณ 3) พัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอน พัฒนาการเรียนรู้ ส่งเสริมศักยภาพ พื้นฟู บำบัด ที่สอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพคนพิการ 4) ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษา ในแต่ละระดับ 5) กำกับ ติดตาม ประเมินผล ตามแผนงาน และโครงการ 6) ระดมทรัพยากร ดูแลรักษาทรัพย์สินของทางราชการ 7) จัดระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ 8) ส่งเสริมความเข้มแข็งระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

### 3.2 การจัดการศึกษาโดยศูนย์การศึกษาพิเศษ

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เป็นสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษานอกระบบ หรือตามอัธยาศัยแก่คนพิการ ตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการจนตลอดชีวิต และจัดการศึกษาอบรมแก่ผู้ดูแลคนพิการ ครู บุคลากร และชุมชน รวมทั้งการจัดสื่อ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นใด ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดในประกาศกระทรวง (ราชกิจจานุเบกษา, 2551) ประกอบกับสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งประกอบด้วย 1) จัดและส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention : EI) และเตรียมความพร้อมของคนพิการ เพื่อเข้าสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเรียนร่วม โรงเรียนเฉพาะความพิการ ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น 2) พัฒนา และฝึกอบรมผู้ดูแลคนพิการ บุคลากร ที่จัดการศึกษา สำหรับคนพิการ 3) จัดระบบและส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการ 4) จัดระบบบริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับคนพิการ 5) ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยครอบครัวและชุมชน ด้วยกระบวนการทางการศึกษา 6) เป็นศูนย์ข้อมูล รวมทั้งจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ 7) จัดระบบสนับสนุนการจัดการเรียนร่วม และประสานงานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในจังหวัด 8) ภาระหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2561) อีกทั้งประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การปฏิบัติหน้าที่อื่นของศูนย์การศึกษาพิเศษ พ.ศ. 2553 โดยให้ศูนย์การศึกษาพิเศษปฏิบัติหน้าที่อื่น ดังต่อไปนี้ 1) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่คนพิการที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ ซึ่งเจ็บป่วยเรื้อรังอยู่ในโรงพยาบาลหรือที่บ้านเป็นระยะเวลานานจนไม่สามารถไปเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามปกติ 2) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการที่มีการเรียนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งของรัฐ และเอกชน 3) จัดทำระบบส่งต่อ และส่งเสริมสนับสนุนช่วงเชื่อมต่อสำหรับคนพิการ 4) ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนา

ศักยภาพด้านอาชีพให้แก่คนพิการ และผู้ดูแลคนพิการตามความเหมาะสม และจำเป็น และ 5) ประสานและส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรคนพิการ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน สามารถพัฒนา สนับสนุน และจัดการศึกษาสำหรับคนพิการที่มีการเรียนร่วมทั้งของรัฐและเอกชน (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

### 3.3 การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

การเรียนรู้แบบเรียนรวม เป็นการรับเด็กเข้ารับการศึกษโดยไม่แบ่งแยก ความบกพร่องของเด็ก หรือคัดแยกเด็กที่ด้อยกว่าเด็กส่วนใหญ่ออกจากชั้นเรียน แต่จะใช้การบริหาร จัดการ และวิธีการในการให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการตามความต้องการจำเป็น อย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล และการจัดการเรียนรวม เป็นการจัดการศึกษาให้เด็กที่มีความต้องการ จำเป็นพิเศษมีโอกาสเข้าไปในระบบการศึกษาปกติโดยเปิดโอกาสให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ได้เรียน และทำกิจกรรมร่วมกับเด็กทั่วไปโดยมีครูทั่วไป และครูการศึกษาพิเศษร่วมมือ และ รับผิดชอบร่วมกัน (Collaboration) การจัดการเรียนรวมอาจกระทำได้หลายลักษณะ ซึ่งปฏิบัติกันอยู่ ในหลายประเทศ และประสบความสำเร็จซึ่งมีรูปแบบการจัดเรียนรวมหรือเรียนร่วมหลายรูปแบบ เช่น 1) ชั้นเรียนปกติเต็มวันรูปแบบการจัดเรียนร่วม 2) ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการปรึกษา 3) ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการครู 4) ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการสอนเสริม 5) ชั้นพิเศษและ ชั้นเรียนปกติเด็กจะเรียนในชั้นเรียนพิเศษ และ 6) ชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนซึ่งผู้วิจัยได้นำรูปแบบ การจัดการเรียนรวมต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สมาลี ศรีผิง 2560. รูปแบบการจัด การศึกษาแบบเรียนรวมของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

### 3.4 การจัดการศึกษาโดยสถานพยาบาล

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2561) ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับ เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มนี้ให้ครอบคลุมทั่ว ประเทศ ซึ่งได้มอบหมายให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา และศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำ จังหวัด ดำเนินการร่วมกับโรงพยาบาลจัดตั้ง โครงการศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังใน โรงพยาบาล ในจังหวัดที่มีเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลขึ้นในปัจจุบัน ได้ดำเนินการจัดตั้งโครงการ ศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลต่าง ๆ แล้ว โดยมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้ 1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ 2) การจัด สื่อการเรียนการสอนตามสภาพการเจ็บป่วยของเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง 3) ประสานงานด้านการจัด การศึกษาเพื่อส่งต่อเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังกับหน่วยงานอื่น ๆ 4) วางแผนกำหนดนโยบายแผนงาน การจัดการศึกษา และการปฏิบัติเน้นเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังเป็นศูนย์กลาง 5) การจัดทำรายงาน

ด้านการศึกษาให้เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในเขตพื้นที่การศึกษา 6) การจัดสนับสนุนสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกการบริการให้เด็ก เจ็บป่วยเรื้อรัง 7) การนิเทศ และการติดตามผล เพื่อประเมินการจัดการศึกษาเพื่อเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง และ 8) การฝึกอบรมบุคลากรเพื่อจัดการศึกษา ให้เด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง

### 3.5 การจัดการศึกษาโดยชุมชน

การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยครอบครัว ชุมชน มีการปฏิบัติในประเทศไทย มานานพอสมควร แต่ส่วนใหญ่จะเน้นเฉพาะการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านการแพทย์ และการเตรียมความพร้อมพื้นฐานในรูปแบบที่เรียกว่า รูปแบบทางการแพทย์ (Medical Model) วิธีการทำงานจะเป็นในการปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเป็นส่วนใหญ่ (Expert Model) ในด้านการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 เน้นแนวความคิดมีส่วนร่วมของครอบครัวในการร่วมจัดการศึกษา โดยเปิดโอกาสให้สามารถเป็นผู้จัดการศึกษาได้ สำหรับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการก็เช่นกัน ครอบครัว ชุมชน และสังคม มีบทบาทในการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งลักษณะผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ และฟื้นฟูสมรรถภาพ และลักษณะผู้จัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมในเชิงการบริหารจัดการศึกษา การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ (Partnership Model) ส่วนสาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว มีหลายมาตรา อาทิ มาตรา 8 (2) การจัดการศึกษาให้ยึดหลักสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 (6) การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

วิธีการการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการโดยชุมชน และองค์กรเอกชน มีหลายรูปแบบ เช่น

1) ชมรม สมาคม มูลนิธิ จัดบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแก่เด็กพิการ และครอบครัว รวมถึงบริการ ฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยอาจจัดเต็มวันหรือบางช่วงเวลา

- 2) ชมรม สมาคม มูลนิธิ จัดศูนย์เด็กเล็ก เพื่อเตรียมความพร้อมเด็กพิการ
- 3) ชมรม สมาคม มูลนิธิ จัดในการเรียนการสอนในลักษณะชั้นเรียน ศูนย์การเรียนหรือโรงเรียน
- 4) ชมรม สมาคม มูลนิธิ จัดในลักษณะศูนย์เตรียมความพร้อมด้านอาชีพ
- 5) กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดกลุ่มการเรียนและส่งครูอาสาเข้าไปสอน เน้นการเรียนรู้ตามหลักสูตรระดับต่าง ๆ (ภาครัฐร่วมกับภาคเอกชนดำเนินการ หรืออาจดำเนินการในพื้นที่ที่มีความพร้อม)

### 3.6 การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

วิธีการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการโดยครอบครัว มีหลายรูปแบบ เช่น

- 1) การจัดในลักษณะครอบครัวฝึก และเตรียมความพร้อมเด็กพิการตามคำแนะนำที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ
- 2) การจัดสอนลูกพิการด้วยตนเอง และนำเด็กไปทดสอบความรู้ตามหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- 3) การตั้งกลุ่มการเรียน และลงทะเบียนกลุ่มการเรียนกับศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน
- 4) การรวมกลุ่มครอบครัวโดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน การให้สิทธิแก่บุคคล และครอบครัวจัดการศึกษา นับเป็นทางเลือกสำหรับครอบครัวที่ต้องการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็น ค่านิยม ทศนคติ สภาพเศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละครอบครัว ในต่างประเทศ ถือว่าสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิในการเลือก (Right to Choose) ในครอบครัวที่มีคนพิการ โรงเรียน ที่มีส่วนดำเนินการ ดังนี้ 1) ที่โรงเรียนหรือศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดรับลงทะเบียนเพื่อให้เด็ก ได้รับสิทธิ และการอุดหนุนต่าง ๆ 2) จัดกลุ่มการเรียนแบบชั้นเรียน หรือเรียนทางไกล หรือเรียนด้วยตนเองตามความเหมาะสมกับสภาพความพิการ

สรุปได้ว่า การให้บริการทางการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้น มีรูปแบบ ที่หลากหลายโดยในแต่ละรูปแบบก็มีความสำคัญ และจำเป็นที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความต้องการ จำเป็นในการเข้ารับการศึกษามากน้อยของแต่ละบุคคล จากการศึกษาเอกสารผู้วิจัยสรุปให้การ จัด การศึกษากับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ 5 รูปแบบ คือ 1) การจัดการศึกษาแบบโรงเรียน เฉพาะความพิการ 2) การจัดการศึกษาโดยศูนย์การศึกษาพิเศษ 3) การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 4) การจัดการศึกษาโดยสถานพยาบาล และ 5) การจัดการศึกษาโดยชุมชน

### เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการ และแนวคิดการบริหาร

การบริหารการศึกษา (Educational Administration) เป็นการจัดการกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมให้มีความสามารถ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม ค่านิยมหรือคุณธรรม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นระเบียบแบบแผน (ภารดี อนันต์นาวิ, 2555) ให้สามารถพึ่งตนเอง และเป็นที่ยึดของผู้อื่นได้ รวมทั้งร่วมกันแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาสังคม ประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมีคุณภาพ (ฐาปนา บุญหล้า, 2555) ทฤษฎีการบริหาร การศึกษามุ่งประกอบหลายอย่างที่น่ามาจากศาสตร์สาขาอื่น ๆ เพื่อนำมาอธิบายในศาสตร์ การบริหารการศึกษาที่ต้องศึกษาค้นคว้าและวิจัยเพิ่มเติมอีกมาก เนื่องจากมีความสลับซับซ้อนมาก (ภารดี อนันต์นาวิ, 2555) การจะบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีเพื่อเป็น กรอบแนวทางสำหรับแนวคิด และวิธีการบริหาร (ช่วงโชติ พันธุ์เวช, 2555) ซึ่งผู้บริหารจะต้อง สามารถเลือกใช้หลักการทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา จึงจะสามารถส่งผลต่อการปฏิบัติงาน

คำว่า “การบริหาร (Administration)” กับคำว่า การจัดการ (Management) มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน อาจใช้แทนกันได้แต่คำว่า การบริหาร (Administration) มีความหมาย ในเชิงศาสตร์วิทยาการความรู้ (To Know) ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) มีความหมาย ไปในเชิงการกระทำ (To Do) นิยมใช้ในทางธุรกิจมากกว่าการบริหารราชการ ซึ่งการบริหารใช้กับการ กำหนดนโยบาย (Policy) ให้ระดับล่างนำไปปฏิบัติ ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) เน้นในเรื่องการนำนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงออกมา นำไปปฏิบัติจัดทำ ให้สัมฤทธิ์ผล (วิเชียร วิทยอุดม, 2555)

นอกจากนี้นักวิชาการ เช่น บาร์เทิล, และมาร์ติน (Bartol, & Martin, 1994); ครีทเนอร์ (Kreitner, 1998); เซอร์โต (Certo, 1991); ลิวอิส, กูดแมน, และแฟนดท์ (Lewis, Goodman, & Fandt, 2001); เซอร์เมอร์ฮอร์น (Schermerhorn, 2002); และวิเชียร วิทยอุดม, 2555) ได้ให้ความหมายของการบริหารที่สอดคล้องกันว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยนำเอาทรัพยากรในการบริหาร (Administrative Resources) มาดำเนินการตามกระบวนการ บริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ สมพงษ์ เกษมสิน (2556) ได้ให้ความเห็นว่า “การบริหาร” เป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์การนำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบกันกระบวนการบริหาร (Process Of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและเห็นว่าการบริหารมีลักษณะเด่นอยู่หลายประการ ดังนี้

- 1) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
- 2) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญ
- 3) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน

- 4) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- 5) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
- 6) การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลฉะนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือใจ (Collective Mind) เพื่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลังรวมกลุ่ม (Group Effort) ในอันที่จะทำให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์
- 7) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- 8) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- 9) การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

พิทยา บรรวพัฒนา (2556) ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารว่าเป็นการนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผลซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่ต้องทำงานด้วยความเต็มใจและความเที่ยงธรรมอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ศิริ ถีอาสนา (2557) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่าเป็นกิจกรรมกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จัดการกระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหารซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคณะทำงาน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting)

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การใช้ศาสตร์ และศิลป์ในการนำทรัพยากรการบริหารมาประกอบตามกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป็นการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษา ร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ร่วมมือกันในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ ทักษะคิดและความเป็นคนดี เพื่อให้นักเรียนเหล่านี้มีค่านิยมตรงตามกับความต้องการของสังคม มีการพัฒนาความสามารถตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งการบรรลุตามวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีการดำเนินการในการจัดการเรียนการสอน การวัดผล การจัดการด้านอาคารสถานที่ และ พัสดุ ครุภัณฑ์ การสรรหาทรัพยากรบุคคล รวมทั้งการบริหารจัดการด้านอื่น ๆ ตามความจำเป็น

### 1. การบริหารเชิงระบบ

หลักการ และแนวคิดการบริหารเชิงระบบ มีบทบาทในการพัฒนา สร้างเสริมองค์ความรู้ การที่จะสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ในสภาพแวดล้อมที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลง

พาร์สัน (Parsons, 2013) ได้ให้ความหมายของระบบ คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน และสัมพันธ์ซึ่งกัน ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติให้เป็นเอกภาพ หรือ บรรลุวัตถุประสงค์ของสังคมระบบ

ลี จินและวัง (Li, Jin, & Wang, 2014) ได้ให้ความหมายที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยความหมาย ที่เป็นนามธรรมของระบบ หมายถึง วิธีการ การปฏิบัติงานที่มีรูปแบบ และขั้นตอนที่ไม่ตายตัว อาจผันแปรตามสภาพแวดล้อมและปัจจัยที่กำหนดให้แนวคิดทฤษฎีระบบมีผู้กล่าวถึงไว้มากมาย เพราะเป็นแนวคิดที่เข้าใจง่าย มีความเหมาะสม และสะดวกต่อการนำไปปรับใช้ ในการปฏิบัติงานทุกรูปแบบ เนื่องจากระบบเป็นการจัดการที่มีจุดมุ่งหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การนำแนวคิดนี้มาใช้จึงเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีความซับซ้อนมากขึ้น (อนันต์ นามทองตัน, 2556) ทฤษฎีระบบ (System Theory) เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อประมาณ ค.ศ. 1950 โดยผู้ที่เริ่มอธิบาย แนวคิดนี้ คือ เบร์ทาเลนฟี (Bertalanffy) นักชีววิทยาชาวออสเตรีย โดยแนวคิดนี้มององค์การเป็นระบบเปิดย่อมมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นระบบ และมีความเกี่ยวพันกันในหลายด้านหลายระดับ ทั้งส่วนต่าง ๆ ขององค์การก็มีความสำคัญเท่า ๆ กับตัวองค์การเอง (จันทรานี สงวนนาม, 2556) ต่อมา แคทซ์, และคณะ (Katz, et al., 1966) ได้นำทฤษฎีระบบมาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงองค์การค่อนข้างมาก โดยที่ระบบก็คือชุดของสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ ระหว่างกันและระหว่าง สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2556)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบ หมายถึง การพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ องค์การในลักษณะระบบ เพื่อให้ผู้บริหารมองเห็นความสำคัญภาพรวม และลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ทำให้ง่ายต่อการบริหาร และแก้ปัญหาต่าง ๆ

### 1.1 ความหมายของระบบ

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ให้ความหมายของ ระบบ ไว้ว่าเป็นกลุ่มสิ่งของ ซึ่งมีลักษณะประสานเข้าเป็นสิ่งเดียวกันตามหลักแห่งความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันด้วยระเบียบของธรรมชาติหรือหลักเหตุผลทางวิชาการ

ดาร์ฟท ริตชาร์ด (Daft, Richard L, 2001) ได้สรุปความหมายของระบบ ว่าเป็นกระบวนการที่ช่วยให้การดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สรุปว่า ระบบ หมายถึง การทำงานร่วมกันของส่วนประกอบแต่ละส่วนอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ หลักการ และความสำคัญของระบบ ระบบในองค์การโดยทั่วไปมี 2 ประเภท ได้แก่ ระบบปิด (Closed System) ซึ่งเป็นระบบที่ไม่พึ่งพาสิ่งแวดล้อม และปิดตัวเองจากโลกภายนอก และระบบเปิดเป็นระบบที่มีปฏิสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนปัจจัยซึ่งกันและกันกับบริบทหรือสิ่งแวดล้อมภายนอก ในการบริหาร การเปลี่ยนแปลงองค์การตามหลักการของทฤษฎีแรงผลักแรงดึง (Push-Pull Theory) จะประกอบด้วย ปัจจัยด้านระบบ (System) ได้แก่ ระบบการทำงานที่เหมาะสมเอื้อให้บุคลากรได้เตรียมความพร้อม ในการเข้าร่วมการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ความพร้อม และ

ความต้องการ มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงการปรับเปลี่ยนระบบ และบุคลากรให้สัมพันธ์กัน สอดคล้องกับ ศรีจริน สินมาลี (2559) ที่ได้กล่าวถึง หลักการของแนวคิดทฤษฎีระบบ ไว้ดังนี้

1) ทฤษฎีระบบ เชื่อว่า ระบบจะต้องเป็นระบบเปิด (Open System) กล่าวคือ จะต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยได้รับอิทธิพลหรือผลกระทบตลอดเวลาจากสภาพแวดล้อม และมีรูปแบบของการจัดลำดับในลักษณะของระบบใหญ่และระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน

2) มีรูปแบบของปัจจัยป้อนเข้า และผลผลิต ที่แสดงให้เห็นถึงผลของปฏิสัมพันธ์ที่มีกับ สิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตตามลำดับ ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบของระบบจะต้องมีส่วนสัมพันธ์กันและกัน ถ้าองค์ประกอบของระบบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนไปก็จะมีผลต่อ การปรับเปลี่ยนขององค์ประกอบตัวอื่นด้วย

3) ทฤษฎีระบบ เชื่อในหลักการมีเหตุผลของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีระบบไม่เชื่อผลของสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่เชื่อว่าปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นมาจากหลายสาเหตุ และจะมองทุก ๆ อย่างในภาพรวมของทุกองค์ประกอบ มากกว่าที่จะมองเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ

4) ทฤษฎีระบบคำนึงถึงผลของการปฏิบัติที่เป็นปัจจัยเข้า (Input) มากกว่า กระบวนการ (Process) ซึ่งผลสุดท้ายของงานที่ได้รับอาจมีมากมายหลายสิ่งซึ่ง ก็คือ ผลกระทบ (Outcome) ที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลังนั่นเอง และทฤษฎีระบบจะมีกระบวนการในการปรับเปลี่ยน และป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อบอกให้รู้ว่าระบบมีการเบี่ยงเบนอย่างไรควรจะแก้ไข ที่องค์ประกอบใดของ ระบบซึ่งก็คือ การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis)

สรุปได้ว่า ระบบ หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้มีการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จโดยคำนึงถึงการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มีรูปแบบของการจัดลำดับของระบบใหญ่ และระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน องค์ประกอบของระบบมีส่วนที่สัมพันธ์กัน และคำนึงถึงผลของปัจจัยเข้า และการวิเคราะห์ระบบ โดยลักษณะสำคัญขององค์การตามแนวคิดเชิงระบบจะมีการนำเข้าปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต มีการป้อนกลับข้อมูลการดำเนินงาน เพื่อช่วยให้ระบบปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง องค์การทุกรูปแบบมีการเสื่อมสลาย จึงต้องสร้างสมดุลภาพ ระหว่าง ระบบกับ บริบท และมีการบูรณาการงานให้เป็นหนึ่งเดียวกันเมื่อองค์การเติบโตมาก

## 1.2 องค์ประกอบของระบบ

ระบบมีคุณลักษณะสำคัญ คือ ในระบบหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยระบบย่อย ๆ มากมาย และภายในระบบย่อยอาจจะมีระบบย่อยลงไปอีก ในส่วนต่าง ๆ ของระบบจะอยู่ในสถานะที่เคลื่อนไหวได้ และในการเคลื่อนไหวของส่วนต่าง ๆ ของระบบนี้จะมีปฏิริยาตอบโต้ต่อกัน นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบอาจมีผลทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงระบบย่อยที่อาจ

ทำให้กระทบกระเทือนถึงระบบที่ใหญ่กว่าได้ (อนันต์ นามทองตัน, 2556) รูปแบบของระบบที่ใช้อยู่ในองค์การต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบพื้นฐานคล้ายคลึงกันแต่การนำเสนอรูปแบบอาจมีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ในช่วงเวลาที่ต้องการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้น

เฉลิมพงศ์ มีสมนัย (2556) กล่าวถึงองค์ประกอบของระบบที่สำคัญมี 5 ประการ ได้แก่

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การดำเนินงานของระบบโดยรวมซึ่งจะมีผลต่อกระบวนการปฏิบัติงาน และผลผลิตที่ได้รับตามลำดับ ปัจจัยนำเข้าในระบบการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง สภาพแวดล้อม สมุด ดินสอ อื่น ๆ รวมทั้งสารสนเทศเพื่อการผลิต เทคโนโลยีการบริการที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียน และครูเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

2) กระบวนการ (Process) หรือ กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (Transformation Process) หมายถึง กรรมวิธีในการแปรสภาพปัจจัยนำเข้าไปสู่ผลผลิตที่ต้องการ กระบวนการที่มีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยนำเข้าที่เหมาะสม วิธีการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ผลผลิตในระบบการศึกษา ได้แก่ วิธีสอนต่าง ๆ การนำทรัพยากรมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันจะต้องคำนึงถึงระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อย ๆ รวมกันอยู่หลายระบบครบวงจรตั้งแต่การบริหารจัดการ การนิเทศ การวัด และการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น ซึ่งรวมถึงความสัมพันธ์กับครู และผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงหรือกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

3) ผลผลิต ผลลัพธ์ หรือผลงาน (Output) หมายถึง ผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำปัจจัยมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้สิ่งต่าง ๆ ที่ออกมาจากกระบวนการ และเข้าไปสู่สิ่งแวดล้อมภายนอกระบบ ซึ่งอาจจะออกมาในรูปข้อมูลสารสนเทศทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม รวมถึงความสำเร็จในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในลักษณะต่าง ๆ หรือผู้เรียนที่มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตได้ตามอัตภาพ รวมทั้งการบริการขององค์การทางการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้รวมถึงการเผยแพร่ เป็นต้น

4) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผลผลิตหรือกระบวนการขององค์การ และการศึกษาประเมินผลของผลงานเพื่อหาข้อมูลย้อนกลับนำมาวิเคราะห์ปรับปรุงต่อไป สารสนเทศที่ได้จากการดำเนินงานของระบบจะมีอิทธิพล ต่อการเลือกปัจจัยอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต ข้อมูลสารสนเทศนี้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการเปลี่ยนแปลงและผลผลิตต่อไป

5) สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง สิ่งที่อยู่ล้อมรอบระบบขององค์การ ซึ่งประกอบด้วย สังคม การเมือง และแรงกดดันจากระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา กระบวนการเปลี่ยนแปลง และผลผลิตในอนาคต เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในบางกรณีจะส่งผลกระทบต่อ

ที่เป็นผลเสียทำให้องค์การโดยรวมหรือองค์ประกอบต่าง ๆ เกิดปัญหาจำเป็นต้องแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบองค์การให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับจันทราณี สงวนนาม (2556) และสมิธ (Smith, A.W., 1982) กล่าวว่าองค์ประกอบของระบบ ได้แก่ แหล่งทรัพยากร (Sources) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการและการเปลี่ยนสภาพ (Process and Transformation) ผลผลิต (Output) และข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาตามแนวคิดของทฤษฎีระบบ คือ การนำความรู้เรื่องระบบมาเป็นกรอบในการบริหาร ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ซึ่งมีส่วนช่วยสำคัญในการกำหนดขอบเขตการดำเนินงานขององค์การ ทำให้ระบบย่อยกับระบบย่อยมีความสัมพันธ์กัน และสอดคล้องกับระบบใหญ่ในองค์การ ซึ่งจะมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเพื่อนำปัจจัย และกระบวนการมาสู่ระบบ และนำข้อมูลย้อนกลับมาพัฒนาปรับปรุงองค์การ และต่อต้านความเสื่อมช่วยให้มองปัญหาในภาพรวมที่สัมพันธ์กัน ทั้งช่วยในการวิเคราะห์ระบบขององค์การ สร้างความเปลี่ยนแปลง กำหนดนโยบายขององค์การ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการร่วมกันทำงานตามบทบาทหน้าที่เพื่อการบริหารองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ

## 2. การบริหารทรัพยากร

ปัจจัยที่สำคัญในการบริหารหรือที่เรียกกันว่า “ทรัพยากรการบริหาร” มีนักวิชาการ ดังนี้ กรีนวูด วิลเลียม (Greenwood, William T., 1965) ให้ความเห็นว่าทรัพยากรการบริหารควรมีปัจจัยในการบริหารอย่างน้อย 7 ประการ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) อำนาจ (Authority) เวลา (Time) กำลังใจในการทำงาน (Will) และความสะดวกต่าง ๆ (Facility) หรือในทางการบริหารธุรกิจเอกชน การจัดการเชิงธุรกิจ กล่าวถึง ปัจจัยการบริหารว่าควรเป็น 6M's ซึ่งประกอบไปด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) วิธีการ (Method) ตลาด (Market) และเครื่องจักร (Machine) เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้สูงส่งนั่นเอง

จากแนวความคิดข้างต้นเกี่ยวกับทรัพยากรที่นำมาใช้กระบวนการบริหารนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดทฤษฎี “4M's” มาเป็นแนวทาง และกรอบแนวคิด ดังนี้

### 2.1 ด้านบุคลากร (Men)

เสาวนีย์ บุพบุญ (2558) ได้ให้ความหมายว่า “คน” เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารเพราะคนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการบริหารอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุ และวิธีการจัดการ แต่องค์กรหรือหน่วยงานใดจะสามารถอยู่ปฏิบัติงานให้นานที่สุดนั้น องค์กรหรือหน่วยงานจำเป็นต้องมีการบริหารงานบุคคลที่ดีพอ ดังนั้นความสำคัญของ “คน” เป็นการพัฒนาที่ท้าทายต่อการอยู่รอดของระบบเศรษฐกิจ และความมั่นคงของสังคมไทยในอนาคต คือ “การพัฒนาคน”

ซึ่งหมายถึง การพัฒนาคุณภาพ และสมรรถภาพของคนไทยให้สามารถมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคมของชาติในที่สุด มีการปรับแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งเน้นหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียวมาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง สอดคล้องกับ สวัสดิ์ วิชระโกชน (2559) ได้ให้ความหมายว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ การบริหารการศึกษาในสถานศึกษาเป็นผู้จัดหา และใช้ทรัพยากรการบริหารอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการเพื่อนำสถานศึกษาไปสู่ความเจริญก้าวหน้า บุคลากรจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ ในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อให้การดำเนินงาน และการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีคุณภาพสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

สรุปได้ว่า การบริหารบุคลากร เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการบริหาร ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ จัดสรรบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ จัดบุคลากรให้ทำงานสัมพันธ์กับความสามารถ คือ กระบวนการทางด้านการบริหารงานบุคคล (Personal Management Process) โดยการใช้ประโยชน์บุคคลที่มีประสิทธิภาพ จัดหาคนที่มีความสามารถและเต็มใจ บรรจุให้เขาทำงานที่สัมพันธ์กับความสามารถ และความสนใจ พัฒนาเขาโดยการให้การศึกษา และอบรมเพื่อให้เขาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

## 2.2 ด้านงบประมาณ (Money) มีผู้ให้ความหมายของคำว่างบประมาณ ต่างกัน ดังนี้

สวัสดิ์ วิชระโกชน (2559) ได้ให้ความหมาย งบประมาณ ว่า แผนการเงินของโรงเรียนที่จัดทำขึ้นโดยการกำหนดรายรับ รายจ่ายของงาน โครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการ เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากร เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนการสอนของสถานศึกษา จะต้องมีการจัดสรรทรัพยากร และบริหารงานงบประมาณอย่างมีคุณภาพเพื่อจัดหา พัฒนา ปรับปรุง ซ่อมแซม และใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์อย่างประหยัดสุด เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนสูงสุด สอดคล้องกับ ปรีชา พงษ์เพ็ง (2560) โดยได้ให้ความหมายว่า งบประมาณ คือ เอกสารทางบัญชี ซึ่งเป็นเครื่องมือที่หน่วยงานที่ใหญ่กว่าใช้ควบคุมหน่วยงานที่เล็กกว่า ในเรื่องการใช้จ่ายให้เป็นไปตามงบประมาณ งบประมาณ คือ แผนเบ็ดเสร็จ ซึ่งแสดงออกในรูปตัวเงินแสดงโครงการดำเนินงานทั้งหมดในระยะเวลาหนึ่ง งบประมาณ คือ แผนการเงินของรัฐบาลที่จัดทำขึ้นเพื่อแสดงรายรับ และรายจ่ายของโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลกำหนดว่าจะกระทำในระยะเวลาที่กำหนด โดยกำหนดจำนวนเงินค่าใช้จ่ายของแต่ละโครงการว่า จะต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนเท่าใด และหาเงินจากทางใดเพื่อนำมาใช้จ่ายในโครงการนั้น งบประมาณ คือ กระบวนการที่ต่อเนื่อง 3 ขั้นตอน คือ การจัดทำ การอนุมัติ และการบริหารงบประมาณ

สรุปได้ว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึงการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดตั้ง งบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การบริหารการเงิน และบัญชีการจัดซื้อจัดจ้าง และการพัสดุ การตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลประสิทธิภาพการใช้จ่าย งบประมาณ การระดมทรัพยากร และการลงทุนทางการศึกษา

### 2.3 ด้านสถานที่ วัสดุ และสื่อ (Material)

จตุรภรณ์ เจริญเสียง (2556) ให้ความหมายว่าสื่อเป็นตัวกลางที่จะทำให้ผู้เรียน สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น ผู้เรียนให้ความสนใจในเนื้อหาบทเรียน และยังเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า หาความรู้ได้ตามจุดมุ่งหมาย ที่จัดขึ้น สอดคล้องกับ สวัสดิ์ วิชะโรจน์ (2559) โดยให้ความหมายว่า การจัดสื่อการเรียนการสอน และนวัตกรรมที่มีคุณภาพ และเพียงพอต่อการเรียนการสอน โดยมีระบบ การจัดหา และบำรุงรักษาที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีการบริการ และส่งเสริมการใช้อย่างทั่วถึง และเป็นระบบการบริหารงานวัสดุอุปกรณ์ที่ดี จะนำไปสู่การบริหารจัดการเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อการดำเนินงาน และการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพทำให้การใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นไปอย่าง เหมาะสม และเกิดคุณค่าตรงกับความต้องการของผู้บริหาร ครู และนักเรียน

สุภจิณรา กาใจ (2562) ให้ความหมายว่า วัสดุอุปกรณ์ (Material) เป็นการกำหนด แนวทางการใช้งานเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของการผลิตออกมาให้ได้คุณภาพ และผลิตเรียบร้อยในระยะเวลาที่กำหนดดังนั้นจึงกำหนดให้พนักงานทุกคนต้องมีความรู้ความสามารถ ในการใช้งานเครื่องมือต่าง ๆ มีการฝึกฝนและทำความเข้าใจรวมถึงฝึกปฏิบัติเทคนิคต่าง ๆ ที่จะเป็น การดูแลบำรุงรักษา และป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติงานได้

สรุปได้ว่า ในการบริหารสถานที่ วัสดุ และสื่อในการดำเนินงาน ควรกำหนด แนวทางการใช้งานสถานที่ วัสดุ และสื่อให้ได้คุณภาพ ให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุด หรือเกิดประโยชน์สูงสุด โดยการกำหนดแนวทางการใช้งานเครื่องมือ เครื่องใช้ที่เป็นส่วนสำคัญของการผลิตออกมา ให้มีคุณภาพ จัดสื่อการเรียนการสอน และนวัตกรรมที่มีคุณภาพ และเพียงพอต่อการเรียนการสอน โดยมีระบบการจัดหา และบำรุงรักษาที่มีประสิทธิภาพ ได้กำหนดให้บุคลากรทุกคนทำงานตาม ความสามารถในการใช้งานเครื่องมือต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยมีการฝึกฝน และทำความเข้าใจ รวมถึง เทคนิคต่าง ๆ ที่จะเป็นการดูแลรักษา และป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นระหว่าง ปฏิบัติงานได้

### 2.4 ด้านการจัดการ (Management)

ขวัญชนก ใจเสงี่ยม (2558) การจัดการเป็นความสามารถของผู้บริหารในอันที่จะ ดูแลและประสานกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ความรู้ ในการจัดการอาจเกิดได้ จากประสบการณ์ในฐานะที่เคยเป็นผู้ปฏิบัติงานในแผนกต่าง ๆ ขององค์กร การอยู่ในองค์กรมานาน หลายปี รวมทั้งการได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์ขององค์กรเอง จากอดีต

ถึงปัจจุบัน ความรู้ในการจัดการยังเป็นเรื่องของศาสตร์ที่สามารถไปเรียนรู้จากตำรางานวิจัย และประสบการณ์ขององค์กรอื่น ๆ ในสังคม มีการจัดหลักสูตรการปรับปรุงคุณภาพ การทำงาน ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ความรู้ในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร ความรู้ด้านการบริหารงานบุคคล ความรู้ด้านจัดทำงบประมาณ

พระปลัดบุญเจ็ด สุจิตโต, สมศักดิ์ บุญปุ, และพระครูกิตติญาณวิสิฐ (2562) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารจัดการ เป็นภารกิจของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรงคือเป็นกลไก และตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวลผลักดัน และกำกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง 3 ประการ ให้สามารถดำเนินไปได้ โดยมีประสิทธิภาพจนบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานตามที่ต้องการ คือ การจัดการเป็นความสามารถของผู้บริหารในการประสานกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่า ในการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการจัดการบริหารควบคุม เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างเต็มที่ และเป็นการรวมทุกอย่างเข้าด้วยกัน เป็นเรื่องของการจัดการ คน เงิน วัสดุ ติบ จัดการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาจะประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญของการบริหารที่มีระบบที่ประกอบไปด้วย 4 ประการ คือ 1) ด้านบุคลากร (Man) เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมขององค์กรนั้น ๆ 2) ด้านงบประมาณ (Money) ใช้สำหรับเป็นค่าจ้าง และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ 3) ด้านสถานที่ วัสดุ สื่อ (Material) 4) ด้านการจัดการ (Management) มีระบบบริหารจัดการที่ดี

### 3. การบริหารเชิงคุณภาพ PDCA

การบริหารเชิงคุณภาพ PDCA (Plan-Do-Check-Act) เกิดมาจากนักสถิติชาวอเมริกันท่านหนึ่ง คือ (Deming W.Edwards, 1986) ได้พัฒนางจร PDCA ขึ้นมาจากแนวคิดของ Dr.W.A Shewhart นักควบคุมกระบวนการเชิงสถิติที่ Bell Laboratories ในสหรัฐอเมริกาที่ได้นำเสนอในหนังสือ Statistical Method From The Viewpoint Of Quality Control (1930) ในระยะแรกรู้จักวงจร PDCA ในนาม Shewhart Cycle จากนั้น Dr. William Edwards Deming ได้นำมาพัฒนาปรับใช้ในการควบคุมคุณภาพในวงการอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น จึงมีชื่อเรียกว่า วงจรเดมมิง (Deming Cycle) โดยเดมมิง (Deming) มีความเชื่อว่าคุณภาพสามารถปรับปรุงได้ จึงเป็นแนวคิดของการพัฒนาคุณภาพงานขั้นพื้นฐานเป็นการกำหนดขั้นตอนการทำงานเพื่อสร้างระบบการผลิตให้สินค้ามีคุณภาพดี การให้บริการดีหรือทำให้กระบวนการทำงานเป็นไปอย่างมีระบบ โดยใช้ได้กับทุก ๆ สาขาวิชาชีพ แม้กระทั่งการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับวงจรเดมมิง (Deming Cycle) ได้ถูกดัดแปลงให้เข้ากับวงจรการบริหารงาน คือ ขั้นตอนการวางแผน (Plan) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (Do) ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) และขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข (Act) ซึ่งพาติยะห์ เดเบาะ (2562) พัทธยา ชนะพันธ์ (2561) ณรงค์ อภัยใจ (2560) ปิยวัชร สุทธิวนิช (2559) ได้กล่าวถึงการบริหารเชิงคุณภาพ ของ Dr.William Edwards Deming ว่า “PDCA ก็คือ วงจรการบริหาร”

โดยสรุปขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผน (Plan-P) หมายถึง ขั้นตอนการศึกษาปัญหา การกำหนดเป้าหมายการแก้ปัญหา และการวางแผนแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานการวางแผนจะช่วยพัฒนาความคิดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาทำให้เกิดรายละเอียดที่พร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป 2) การปฏิบัติงานตามแผน (Do-D) หมายถึง การนำแผนที่วางไว้มาดำเนินการ ตามนโยบาย เป้าหมาย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้โดยมีการส่งเสริม สนับสนุน จัดอำนาจ ความสะดวกในด้านทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อไปใช้ในการดำเนินงาน 3) การตรวจสอบ (Check-C) หมายถึง การนิเทศ ติดตามผลผลการปฏิบัติหรือการดำเนินงานที่จัดทำขึ้นว่าได้ปฏิบัติ ตรงตามเป้าหมาย และ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือไม่รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์แปลความหมายเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น 4) การปรับปรุงพัฒนา (Act-A) หมายถึง การนำเอาข้อมูลข่าวสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบ มาพิจารณาวางแผนหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน และข้อบกพร่องของคณะทำงานเพื่อให้เกิดมาตรฐาน และมีประสิทธิภาพของงานมากยิ่งขึ้น และมีการจัดทำรายงานผล การดำเนินงานเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาต่อไป

สรุปได้ว่า การบริหารเชิงคุณภาพ PDCA เป็นวงจรการบริหารที่ทำให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ เรียงตามลำดับ คือ 1) การวางแผน 2) การดำเนินการ 3) การนิเทศ ติดตาม และการตรวจสอบ และ 4) การสะท้อนผล

## เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

### 1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วมการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) มีนักวิชาการ และนักการศึกษาได้ให้ความหมายในบริบทที่แตกต่างกันไว้หลายประการ ดังนี้

โรบิลส์ (Robbins, 1990) ให้ความหมายว่า เป็นการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจกับผู้บริหาร

สิริกร ทิตยวงศ์ (2556) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วม ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ คือ การมีส่วนร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลมีความสำคัญรองลงมา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนในการร่วมตัดสินใจดำเนินการ ร่วมประเมินผล และรวมถึงร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินการนั้น ๆ สอดคล้องกับอทิทยา ขาวคม (2557) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมมือ และมีส่วนร่วมซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน ระหว่างโรงเรียน และผู้ปกครอง โดยเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการการมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล และภาวิณี ขุนศรี (2557) ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่เน้นให้ผู้ปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน และ

ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนางาน ทำให้เกิดความไว้วางใจในสังคม การทำงานเป็นทีมส่งผลให้ดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

สุวิมล หงส์วิไล (2559) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ สนับสนุนตัดสินใจกำหนดการวางแผนอย่างมีระบบ กำหนดนโยบาย มีการติดตามผล และประเมินผลร่วมกัน นำผลการปฏิบัติไปปรับปรุง พัฒนางานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ สุทธิรา เกษมราษฎร์ (2559) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมของบุคคลต่าง ๆ ในการตัดสินใจ การดำเนินการ ร่วมคิด ร่วมฟัง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมลงทุน ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญห และร่วมประเมินผลในกิจการใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง และเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มบุคคลได้ร่วมกันกำหนดไว้ สอดคล้องกับ จตุพล โนมณี (2562) ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นวิธีการบริหารที่เน้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ร่วม ในการคิด การตัดสินใจ หรือการส่งเสริมสนับสนุนในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดความผูกพันและความรับผิดชอบต่อองค์การมากยิ่งขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นวิธีการที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงาน สามารถนำมาใช้ได้ทุกระดับขึ้นอยู่กับว่าขอบเขตของงานมีแค่ไหน แต่ละคนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร แต่ทั้งนี้ต้องเริ่มจากผู้บริหารขององค์การเห็นความสำคัญของวิธีการนี้เข้าใจปรัชญาของวิธีการนี้จะใช้อย่างไรเมื่อไร และผู้บริหารต้องมีทักษะที่จะใช้วิธีการนี้ มิฉะนั้นจะไม่ให้ผลจนต้องหันกลับไปตัดสินใจคนเดียว ซึ่งคงไม่เหมาะสมกับการบริหารในองค์การสมัยใหม่ เพราะความสำเร็จของงานจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคนในองค์การไม่ใช่ผู้บริหารคนเดียว

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม นั้นเป็นวิธีการบริหารที่เน้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วม ในการคิดการตัดสินใจหรือการส่งเสริมสนับสนุนในหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เกิดความผูกพัน และความรับผิดชอบต่อองค์การมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วม นั้นเป็นวิธีการที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงานสามารถนำมาใช้ได้ทุกระดับ

## 2. หลักการและความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการบริหารที่เน้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมในการคิด การตัดสินใจ หรือการส่งเสริมสนับสนุนในหลายรูปแบบ โดยต้องมีหลักการในการปฏิบัติดังนี้

สุภาวดี วัฒนศิริ (2556) สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการศึกษา ในกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจในคุณค่าของตนเอง และนำคุณค่านั้น มาสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

จตุพล โนมณี (2562) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารองค์การ เป็นการที่ผู้บริหาร มีการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหาร มีอิสระในการทำงาน ตลอดจนมีสิทธิในการเสนอแนะความคิดเห็น เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งลักษณะดังกล่าว เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกผูกพัน และร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งที่ร่วมกันตัดสินใจดำเนินงานให้องค์การประสบผลสำเร็จ

มาสโลว์ (Maslow, 1970) ได้กล่าวว่าการจูงใจให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ให้บรรลุความสำเร็จด้วยการจูงใจบุคคลโดยคำนึงถึงความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์เป็นหลัก โดยความต้องการของมนุษย์จะมีความดีต้องการปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่มีที่สิ้นสุดตามลำดับ ดังนี้

1) ความต้องการในทางกายภาพและชีวภาพถือว่าเป็นปัจจัยในขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทุกคนต้องการเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ได้แก่ อาหาร น้ำ ความอบอุ่น ที่อยู่อาศัย พักผ่อน การนอน การขับถ่าย และเรื่องเพศ

2) ความต้องการมั่นคง และความปลอดภัยเป็นความต้องการที่เป็นอิสระจากภัยอันตรายทางด้านร่างกาย ความกลัวต่อการสูญเสียงาน ทรัพย์สินต่าง ๆ อาหาร และที่อยู่อาศัย

3) ความต้องการทางสังคม ความรักใคร่และความเป็นเจ้าของ เนื่องจากอยู่ในสังคม ยังต้องการความรัก การเป็นเจ้าของบุคคลอื่นรู้สึกว่าการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นคนที่มีคุณค่าของกลุ่มที่เป็นสมาชิกนั้น ๆ

4) ความต้องการได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับจากสังคมซึ่งเป็นความต้องการของบุคคลที่จะเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในสายตาของคนอื่น และได้รับการยอมรับทั่วไปว่าตนเองมีความก้าวหน้า

สวอนสเบิร์ก (Swansburg, 1996) ได้กล่าวถึงหลักการการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1) การไว้วางใจกัน (Trust) ให้แนวคิดว่า เป็นปรัชญาพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสมบูรณ์ เรียบร้อย หากได้รับการยอมรับไว้วางใจจากผู้บริหาร

2) ความยึดมั่นผูกพัน (Commitment) ให้แนวคิดว่าบุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือปฏิบัติงานต้องการความยึดมั่นผูกพัน ผู้บริหารที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือและฝึกอบรม แก่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานต้องมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกับผู้บริหาร ประสพการณ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความขยันหมั่นเพียร อุตสาหะ ผลผลิตในการทำงานมีมากขึ้น จะเห็นได้ว่าภายใต้การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความยึดมั่น ผูกพัน โดยไม่ทำให้เกิดโทษ

3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Goals and Objectives) ให้แนวคิดว่า การตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ร่วมกันระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงการร่วมกัน

ปรับปรุงพัฒนาเป้าหมายขององค์การย่อมจะขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นถ้าทุกคนมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์เดียวกันมีการทำงานที่มีทิศทางเดียวกันมีความรับผิดชอบร่วมกัน

4) ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงาน (Autonomy) ให้แนวคิดว่าเป็นภาวะที่มีความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในการทำงานความมีอำนาจหน้าที่และความสามารถในการทำงานสำหรับงานของแต่ละบุคคล ผู้ปฏิบัติงานต้องการเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน และในการตัดสินใจในงานของตนเองซึ่งจะทำความทุ่มเทและเดินทางในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่เต็มความสามารถ

สรุปได้ว่า หลักการมีส่วนร่วมเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เน้นให้บุคลากรในองค์กรทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ซึ่งหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมนี้ได้นำมาใช้ในการบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ เป็นการที่ผู้บริหารมีการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหาร มีอิสระในการทำงานตลอดจนมีสิทธิในการเสนอแนะความคิดเห็นเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกรักผูกพัน และร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งที่ร่วมกันตัดสินใจดำเนินงานให้ศูนย์การศึกษาพิเศษประสบผลสำเร็จ

### 3. องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม การเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือ กิจกรรมต่าง ๆ โดยมีนักวิชาการ และนักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

กัญวัญญ์ ธาริบุญ, และคณะ (2558) ได้กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ การมีส่วนร่วมในการลงทุน การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ และการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

พินสุตา สิริธรังศรี (2558) ได้เสนอกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ 8 ประการ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล และการมีส่วนร่วมชื่นชมผลสำเร็จ

เสาวนีย์ เตือนเด่น, และคณะ (2558) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการทำงาน หมายถึง การมีส่วนร่วมในด้านการวิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์โดยมีลักษณะ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กร มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและชี้แจงปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินงาน และแนะนำหรือให้คำปรึกษา เพื่อน มาปรับปรุงแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวางแผนกลยุทธ์ การวางแผนกำหนดรายละเอียดหรือวิธีการดำเนินงานขององค์กร ร่วมวางแผนปรับปรุงแก้ไขปัญหา เพื่อติดตามผลการดำเนินงานและมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติการขององค์กร

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงได้เข้าร่วมโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ได้ดำเนินงานตามแผนงาน ที่วางไว้ และมีส่วนร่วมในการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ดีขึ้น

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล หมายถึง ท่านได้ติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรอยู่เสมอ มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร และหากพบปัญหาท่านจะนำปัญหานั้นไปปรับปรุง และมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร

5) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ หมายถึง ท่านได้รับประโยชน์จากการนำแผนการดำเนินงานไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ ได้รับการฝึกอบรมตามความต้องการ เพื่อนำความรู้ และทักษะมาใช้ในการสร้างผลงานที่ดีได้รับการถ่ายทอดความรู้ เพื่อนำความรู้มาใช้ในการสร้างผลงานที่ดี และทำกิจกรรมร่วมกัน และเพื่อให้ท่านมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากรในองค์กร

วิสัยจิตร เสนาราช (2559) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุ ของปัญหาตลอดจนความต้องการของชุมชน

2) มีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อลดและแก้ไข ปัญหา

3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

4) มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงาน

สุดารัตน์ เผ่ามงคล (2559) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และประชาชนในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วม 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 4) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และ 5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล

ฟอ์นารอฟ (Fornaroff A., 1980) ได้กล่าวว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วม มีดังนี้

1) การร่วมวางแผน 2) การร่วมดำเนินงาน 3) การร่วมใช้บริการจากโครงการ และ 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

จากการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรวบรวมทัศนะของนักวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ประเด็นสำคัญ องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมได้แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม จำแนกตามนักวิชาการ

| องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม            | นักวิชาการ                   |                           |                                   |                          |                           |                      | ความถี่ | ลำดับ |
|---------------------------------------|------------------------------|---------------------------|-----------------------------------|--------------------------|---------------------------|----------------------|---------|-------|
|                                       | กัญญ์ ธาริบุญ, และคณะ (2558) | พินสุตา สิริรังศรี (2558) | เสาวนีย์ เตือนเด่น, และคณะ (2558) | วิไลจิตร์ เสนาราช (2559) | สุภารัตน์ เผ่ามงคล (2559) | Fornaroff, A. (1980) |         |       |
| 1. การมีส่วนร่วมคิด                   | ✓                            |                           |                                   | ✓                        |                           |                      | 2       | 6     |
| 2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ         |                              | ✓                         | ✓                                 | ✓                        | ✓                         |                      | 4       | 4     |
| 3. การมีส่วนร่วมในการวางแผน           | ✓                            | ✓                         | ✓                                 | ✓                        | ✓                         | ✓                    | 6       | 1     |
| 4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ        | ✓                            | ✓                         | ✓                                 |                          | ✓                         | ✓                    | 5       | 2     |
| 5. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ             |                              | ✓                         |                                   |                          |                           |                      | 1       | 7     |
| 6. การมีส่วนร่วมรับประโยชน์           |                              |                           | ✓                                 |                          | ✓                         | ✓                    | 3       | 5     |
| 7. การมีส่วนร่วมแก้ปัญหา              |                              | ✓                         |                                   |                          |                           |                      | 1       | 8     |
| 8. การมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล | ✓                            | ✓                         | ✓                                 | ✓                        | ✓                         |                      | 5       | 3     |
| 9. การมีส่วนร่วมชื่นชมผลสำเร็จ        |                              | ✓                         |                                   |                          |                           |                      | 1       | 9     |
| 10. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ | ✓                            |                           |                                   |                          |                           |                      | 1       | 10    |
| 11. การมีส่วนร่วมในการลงทุน           | ✓                            |                           |                                   |                          |                           |                      | 1       | 11    |
| 12. การร่วมใช้บริการจากโครงการ        |                              |                           |                                   |                          |                           | ✓                    | 1       | 12    |

จากตาราง 1 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ร่วมในการตัดสินใจ 2) ร่วมวางแผน 3) ร่วมดำเนินการ 4) ร่วมในการประเมินผล

## เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา

### 1. ความหมายของภาคีเครือข่าย

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา เป็นการร่วมมือกันของฝ่ายต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทฤษฎีในการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2556) ให้ความหมายของเครือข่าย คือ การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้ วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมายเพื่อการปฏิรูปการศึกษา กลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออก เป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ วนิดา หริกประโคน (2563) ได้ให้ความหมายของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วยบุคคล ครอบครัวยุคน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่นวัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง

จิระวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2557) ได้ให้ความหมายของภาคีเครือข่าย คือ กลุ่มบุคคล องค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกันมารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย ร่วมคิด/วางแผน ร่วมทำ ร่วมประเมินผล โดยมีความสัมพันธ์แนบแน่น มีความเสมอภาคและเรียนรู้ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า ภาคีเครือข่าย หมายถึง กลุ่ม หรือ องค์กร หรือ หน่วยงาน หรือบุคคล ที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรืองานอย่างเดียวกันประเภทเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน มีความต้องการ ร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เป็นประเด็นปัญหาร่วม หรือเป็นขีดจำกัดของกลุ่ม/องค์กร/ หน่วยงาน/บุคคลโดยเข้าร่วมมือกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพลังและความแข็งแกร่งในการผลักดันให้เกิดผลในการแก้ปัญหาาร่วมกันในอนาคต

### 2. ความสำคัญของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา

ในการดำเนินของภาคีเครือข่ายของชุมชน ได้มีการทำงานร่วมกันในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งรวมไปกับการพัฒนาการศึกษาของคนในชุมชน อาจกล่าวได้ว่าการทำงานในชุมชนนั้นไม่อาจจะขาดทีมงาน ส่วนใดส่วนหนึ่งไปได้ เนื่องจากทุกส่วนมีความสำคัญในการทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนามี การกล่าวถึงความสำคัญของภาคีเครือข่าย ดังนี้

จิระวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2557) ได้กล่าวว่า การทำงานร่วมกันกับหน่วยงานหรือองค์กร อื่นในลักษณะของเครือข่ายย่อมขึ้นอยู่กับระดับของความร่วมมือ คือ

1) การประสานงาน (Coordination) หมายถึง วิธีซึ่งคนจำนวนมาก มาร่วมกัน ทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตกลงกันไว้ โดยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อบ่งชี้ให้ผู้รับผิดชอบปฏิบัติด้วยความสามัคคี สมานฉันท์ และมีประสิทธิภาพที่สุด หรืออาจ

กล่าวได้ว่า การประสานงาน หมายถึง การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อให้งานหรือกิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์กรนั้นอย่างสมานฉันท์

2) ความร่วมมือ (Cooperation) หมายถึง ความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งตามเป้าหมายขององค์การหรือหน่วยงาน ความร่วมมือจะเป็นการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็น “เจ้าของหรือเจ้าภาพ” งานหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วขอให้ฝ่ายอื่นเข้ามาร่วม มีลักษณะเกิดขึ้นเป็นครั้ง ๆ ไป ไม่มุ่งความต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่มุ่งจะให้กิจกรรมนั้น ๆ แล้วเสร็จตามความต้องการของฝ่ายเจ้าของงาน ความร่วมมือเป็นการช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ แม้จะไม่มีหน้าที่โดยตรง อาจจะทำเรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลาก็ได้ แม้กระทั่งอาจให้ความร่วมมือทำบางเรื่องบางเวลา

3) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือองค์กรตั้งแต่ 2 องค์กรขึ้นไป มาทำงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม และรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มตามโครงสร้างที่มีอยู่ในองค์กร รวมทั้งเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้ปฏิบัติงานต่างก็เกิดความพอใจในการทำงานนั้น

4) การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่สมาชิกทุกคนของหน่วยงานหรือองค์กรร่วมกันดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีลักษณะของกระบวนการ (Process) มีขั้นตอนที่มุ่งหมายจะให้เกิดการเรียนรู้ (Learning) อย่างต่อเนื่อง มีพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการแก้ปัญหา การร่วมกันกำหนดแผนงานใหม่ ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนในความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่ายผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่ายความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด

กอบกุลช การควรคิด (2561) การมีส่วนร่วมในการศึกษากับการบริหารและการจัดการศึกษา ถ้าจะพิจารณาถึงเรื่องของการมีส่วนร่วมจะเห็นว่ามีหลายลักษณะหลายรูปแบบวิธีการ บางคนเพียงบริจาคเงินช่วยเหลือโรงเรียนให้ค่าปรึกษาแก่โรงเรียน หรือแม้แต่ช่วยประชาสัมพันธ์กิจการของโรงเรียนเหล่านี้ก็ถือว่ามีส่วนร่วม แต่จะมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาด้วยหรือไม่นั้นก็ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ซึ่งการมีส่วนร่วมในการศึกษากับการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการมีข้อสังเกต ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการศึกษา เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือ การร่วมแรงร่วมใจ โรงเรียนการเข้าประชุม การบริจาคที่ดินสร้างโรงเรียน การซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ในลักษณะนี้ไม่ถือเป็นเรื่องของการบริหาร เพราะว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเท่านั้น

2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาในหลักการบริหาร จะมีกระบวนการและขอบเขตที่แน่นอน เช่น มีการใช้ทรัพยากร ใช้เทคนิคในกระบวนการบริหาร ดังนั้น จึงต้องพิจารณาว่ากิจกรรมของผู้เข้าร่วมมีลักษณะใดและเข้าข่ายของการบริหารจัดการหรือไม่ ในกรณีนี้บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นใหม่นั้น จะเข้าลักษณะของการร่วมบริหารกิจการของสถานศึกษา เพราะมีการวางแผน การประชุม การแสดงความคิดเห็น การประสานงาน การรายงานและติดตามผล เป็นต้น

วนิดา หรีกประโคน (2563) การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายของชุมชน ได้มีการทำงานร่วมกันในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งรวมไปกับการพัฒนาการศึกษาของคนในชุมชน อาจกล่าวได้ว่าการทำงานในชุมชนนั้นจะต้องไม่ขาดทีมงานส่วนใดส่วนหนึ่งไปได้ โดยที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาว่า การศึกษาเป็นความหวังของสังคม และเป็นเหมือนต้นทางแห่งสภาพจิตใจ ครอบครัว วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมเป็นกระบวนการทางการศึกษาจึงมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา เป็นกระบวนการที่เป็นกลาง ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

สรุปได้ว่า ความสำคัญการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับต่าง ๆ การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีการจัดหาและพัฒนาสื่อกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรทางการศึกษาอีกด้วย

### 3. องค์ประกอบของภาคีเครือข่าย

องค์ประกอบของภาคีเครือข่ายความร่วมมือ มีองค์ประกอบหลายอย่างที่สำคัญ ซึ่งได้มีนักการศึกษา นักวิชาการหลายท่านได้ กล่าวถึง องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือไว้ ดังนี้

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2556) กล่าวถึง องค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมว่า ควรมีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย 2) สมาชิก 3) ผู้ประสานงานและคณะกรรมการ 4) กิจกรรม และ 5) ทรัพยากร เพื่อการดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพของเครือข่ายสถานศึกษา

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2557) ได้นำเสนอ องค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายไว้ 7 องค์ประกอบ คือ

- 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception)
- 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision)
- 3) การมีผลประโยชน์ และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits)

- 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholder Participation)
- 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship)
- 6) การพึ่งพาอิงร่วมกัน (Interdependence)
- 7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction)

ซึ่งสอดคล้องกับ จีระวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2557) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายไว้ 4 องค์ประกอบ คือ 1) การประสานงาน (Coordination) 2) ความร่วมมือ (Cooperation) 3) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) 4) การมีส่วนร่วม (Participation)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักที่สำคัญของเครือข่าย ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันสมาชิก และโครงสร้างของเครือข่ายการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก กิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย การเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรเครือข่าย

### เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเชิงพื้นที่

#### 1. ความหมายของการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, และคณะ (2560) ได้กล่าวถึง ความหมายของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ไว้ว่า การจัดการศึกษาเชิง “พื้นที่” ในที่นี้อาจหมายถึงได้ตั้งแต่ชุมชนหมู่บ้าน ไปจนถึงจังหวัดหรือมณฑลหรือมณฑลรัฐในต่างประเทศ ทั้งนี้ไม่ว่า “หน่วย” พื้นที่จะเป็นเช่นใด ความเหมือนที่สำคัญ คือ การที่พื้นที่เหล่านี้ไม่ว่าขนาดใดบริบทใดมีอิสระและความสามารถในการบริหารจัดการศึกษาของตนเอง เพื่อตอบสนองของพื้นที่ของตนเองโดยมีการคลี่คลาย พิจารณาการจากการสอนหรือการจัดการศึกษาจากส่วนกลาง ทั้งในมิติการบริหารจัดการทรัพยากร ไปจนถึงมิติวิชาการ เช่น การบริหารและพัฒนาหลักสูตร การวัดประเมินผล ตลอดจนการเชื่อมโยง ภาคส่วนต่าง ๆ นอกระบบการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นให้แก่ กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ สุพิรพัทธ์ พิมพ์มาศ (2561) การบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area Based Education) หมายถึง วิธีคิดในการจัดการศึกษาที่ “เปิดโอกาส” ให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยไม่ผูกติดหรือรอให้รัฐส่วนกลางดำเนินงาน เพียงลำพัง

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ หมายถึง กระบวนการการดำเนินงาน ที่เปิดโอกาสให้หน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

#### 2. แนวคิดการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

เป็นแนวคิดการบริหารจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ เป็นผู้จัดการศึกษา โดยรัฐมีการกระจายอำนาจให้จังหวัด เป็นผู้จัดการศึกษาอาจดำเนินการในรูปแบบของ “สภาการศึกษา” ที่มีองค์ประกอบของคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วน มีอิสระและอำนาจ

ในการกำหนดและตัดสินใจ ร่วมออกแบบการพัฒนาการศึกษา สนับสนุน ตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษาและร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาในจังหวัด สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ต้องกระจายอำนาจให้โรงเรียนเป็นนิติบุคคลโดยแท้จริง ให้มีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากร รวมถึงในมิติทางวิชาการ ได้แก่ การบริหารและพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองต่อโจทย์ปัญหาและความต้องการตามบริบทของพื้นที่ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ โอกาส คุณภาพและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (มนต์ภัส มโนการณ, 2561)

กล้า ทองขาว (2558) ใช้ว่า “การจัดการศึกษาแบบยึดพื้นที่เป็นฐาน” (Area - Based Educational Planning And Management System) โดยมีหลักคิดและหลักปฏิบัติที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1) เป็นระบบการจัดการศึกษาที่มีแบบแผนของการจัดหลักสูตรการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยึดโยงเข้ากับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรม รวมทั้งทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และสังคมของพื้นที่

2) ผู้เรียนและผู้ปกครองจะเป็นผู้เลือกหลักสูตร และโปรแกรมการเรียนตามความสนใจ ความถนัด และตามศักยภาพของตนเอง

3) โรงเรียนมีหน้าที่ทำการศึกษา วิเคราะห์ความต้องการหลักสูตร และโปรแกรมการเรียนตามศักยภาพ ของผู้เรียนและศักยภาพของพื้นที่แสวงหาและประสานความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาผู้สร้างหลักสูตร และโปรแกรมการเรียนที่สอดคล้อง และตอบสนองความต้องการจำเป็นของผู้เรียนและพื้นที่

4) โรงเรียนเลือกจะรับผิดชอบร่วมกับโรงเรียนในการสร้างหลักสูตร จัดโปรแกรมการเรียน จัดทำคู่มือการใช้หลักสูตร จัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการ จัดทำห้องปฏิบัติการ พัฒนาสื่อการเรียนการสอนรูปแบบต่าง ๆ จัดอบรมเพื่อพัฒนาความพร้อมในการใช้หลักสูตรให้แก่ครู ในการพัฒนาการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

5) การจัดการเรียนการสอน และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนจะต้องดำเนินไปตลอดหลักสูตร ตั้งแต่เริ่มเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจนผู้เรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่สร้างโอกาสให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองเข้าสู่เส้นทางในการประกอบอาชีพที่ตรงกับความต้องการของภาคธุรกิจ สนับสนุนการสร้างอาชีพ การสร้างรายได้ และมีความสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่นและสร้างความร่วมมือทางวิชาการกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

มนต์ภัส มโนการณ (2561) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษาของหลายประเทศ ได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้เป็นฐานในการพัฒนา ดังที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้ถอดบทเรียนจากประเทศที่มีแนวโน้มของผลการจัดการศึกษาที่ดีขึ้น สรุปได้ว่าการกระจายบทบาทการจัดการศึกษามีหน่วยงานในการตัดสินใจอยู่ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับกลาง และระดับโรงเรียน โดยในระดับชาติจะทำหน้าที่กำกับดูแลด้านนโยบายและทรัพยากรในภาพรวม ส่วนด้านบุคลากร งบประมาณ หลักสูตรและการบริหารทั่วไปนั้น ได้มีการกระจายอำนาจไปยังระดับกลางและระดับโรงเรียน การพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของการศึกษานั้นพิจารณาทั้งรายละเอียด และบริบทของพื้นที่ การกระจายอำนาจและบทบาทที่ บรรลุผล คือ “การมีส่วนร่วม” โดยการดึงชุมชนให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งนี้การกระจายบทบาทไปให้แก่ “พื้นที่” ระดับกลางและระดับโรงเรียน ต้องใช้เวลาและการดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปแต่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และควรเปิดโอกาสให้โรงเรียนที่มีความพร้อมและสมัครใจดำเนินการก่อน

จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, และคณะ (2560) พบว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ได้แก่ 1) การมีโจทย์หรือเป้าหมายที่ชัดเจนบนฐานข้อมูลความรู้และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) การมีกลไกในการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในระดับพื้นที่ 3) การเห็นภาพรวมร่วมกัน 4) การมุ่งผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม 5) การให้ความสำคัญ และการพัฒนาครูและนักเรียน 6) การให้ความยืดหยุ่นกับภาคีที่เข้าร่วมงาน และ 7) การทำให้เป็นเรื่องสาธารณะของสังคมในพื้นที่ผ่านสื่อท้องถิ่น ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปโรงเรียนด้วย “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)” ของประเทศญี่ปุ่น (ซาโต มานาบุ, 2559) โดยนำเสนอว่าการปฏิรูปการศึกษาควรเริ่มต้นจากการปฏิรูปที่โรงเรียน เนื่องจากโรงเรียน เป็นหน่วยย่อยที่ย่อส่วนมาจากสังคม การบริหารภายในโรงเรียนนั้นไม่สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ รวมถึงความคาดหวังที่มีต่อบุคลากรในโรงเรียนก็มีความหลากหลาย หากทุกคนในโรงเรียนมองเห็นปัญหาไปในทิศทางเดียวกันและร่วมมือกันที่จะแก้ไข ปัญหาเหล่านั้นนับเป็นก้าวแรกของการปฏิรูปการศึกษาโดยแท้จริง

จากแนวคิดการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้โดยสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาในระดับพื้นที่ หลักการที่สำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ประกอบด้วย 1) กลไกความร่วมมือของภาคส่วนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) ข้อมูลที่จะช่วยชี้ปัญหาจัดลำดับความสำคัญและติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายมาน้อยเพียงไร และ 3) แผนและโครงการเพื่อพัฒนาการศึกษาในพื้นที่เพื่อบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรในการจัดการศึกษาร่วมกัน (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2559) โดยทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา มูลนิธิ สถานประกอบการ รวมถึงหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องได้มาร่วมกัน จัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล รับรู้และตระหนักถึง ปัญหาการศึกษาที่ไม่สามารถตอบโจทย์ของคนในพื้นที่ และมีหลายหน่วยงานที่ร่วมส่งเสริมและสนับสนุน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) ตัวอย่างพื้นที่หรือจังหวัดที่ได้รับการสนับสนุนและ ส่งเสริมจาก สสส. จำนวน 15 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำปาง สุโขทัย กาญจนบุรี ชลบุรี ตราด พระนครศรีอยุธยา นครราชสีมา สุรินทร์ อำนาจเจริญ ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี และยะลา ซึ่งจากการดำเนินงานในทุกจังหวัดได้ ทำให้เกิดกลไกความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ มีการกำหนดวาระสำคัญที่คนในจังหวัดเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญ มีการตั้งเป้าหมาย และจัดทำข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวางแผนตั้งเป้าหมายตัวชี้วัดและติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อแก้ปัญหาพร้อมกัน (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557) ในการดำเนินการ จัดการศึกษาเชิงพื้นที่ของจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 - 2561 พบว่า หลักการที่สำคัญ ของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในมุมมองเชิงระบบ มีดังนี้ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยกลุ่มคน ในพื้นที่รวมตัวกันเป็นภาคร่วมพัฒนามีการเปิดเผยแบ่งปันและบูรณาการข้อมูลเชิงพื้นที่ นำไปสู่ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาหรือสร้างโจทย์ในการทำงานร่วมกัน 2) ด้านกระบวนการ มีการพัฒนากลไกความร่วมมือของภาคร่วมพัฒนา ได้แก่ สำรวจและแสวงหาทุนทางสังคม สร้างการรับรู้ และตระหนักถึงปัญหา กำหนดผู้รับผิดชอบหลัก พัฒนาระบบประสานงาน และขยายภาคร่วมพัฒนา จนนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของจังหวัด เพื่อบูรณาการความร่วมมือ และทรัพยากร ในการจัดการศึกษาร่วมกัน 3) ด้านผลลัพธ์ มีการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ที่ตรงกับปัญหา และสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ 4) ด้านข้อมูลย้อนกลับในการดำเนินการ ทุกระยะได้มีการรายงานผลการดำเนินการและแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมถึงขยายพื้นที่ ขยายเครือข่ายร่วมพัฒนา (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557) จากการดำเนินงานโดยใช้แนวคิดการศึกษาเชิงพื้นที่พบว่าในหลายพื้นที่ที่มีการดำเนินการ มีประเด็น ปัญหาที่แต่ละพื้นที่ให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนากิจการการศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ แตกต่างกัน นั้นแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างด้านบริบทของพื้นที่

สรุปได้ว่า แนวคิดการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เป็นแนวคิดที่เปิดโอกาสให้แก่ ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และจัดการศึกษาโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีกลไก การขับเคลื่อนทำงาน การบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรมท้องถิ่น อาคาร สิ่งปลูกสร้าง ที่ดิน และบุคลากรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกับด้านวิชาการทางการศึกษา เพื่อพัฒนากิจการการศึกษา ให้สอดคล้องตรงตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

## เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความจำเป็นพิเศษ โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ของหน่วยบริการ ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี” ได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหาร องค์ประกอบและการตรวจสอบรูปแบบ โดยลำดับ ดังนี้

### 1. ความหมายและประเภทของรูปแบบ

#### 1.1 ความหมายของรูปแบบ

สุคนธ์ ภูริเวทย์ (2556) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง การนำเสนอความจริงซึ่งจะมาในรูปตุ๊กตาและขั้นตอน

ผ่องศรี แก้วชูเสน (2555) ให้ความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบ คือ โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและตัวแปรต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความคิดจากนามธรรมไปสู่รูปธรรมเพื่อการปฏิบัติ

ทิตนา แคมมณี (2556) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นหนังสือของความคิด ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่มาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น ไดอะแกรมหรือแผนภาพเพื่อให้บุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยวัชร สุทธิวนิช (2559) ได้สรุปความหมายของรูปแบบ หมายถึง โครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหรือตัวแปร หรือองค์ประกอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้มีลักษณะของชุดความสัมพันธ์เส้น และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

วิลเลอร์ (Willer, 1986) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบที่สร้างความคิดรวบยอดของเหตุการณ์ด้วยวิธีการของเหตุผลที่มีไว้เพื่อให้เกิดความกระจ่างในที่แสดงถึงความสัมพันธ์ และข้อเสนอของระบบรูปแบบที่เกี่ยวข้อง

กู๊ด, และคณะ (Good, et al., 1973) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง โครงสร้างสิ่งมีชีวิตสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง หรือทำซ้ำเป็นตัวอย่าง เพื่อการเลียนแบบเป็นครูหรือรูปรูปสาม ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการเป็นชุดของอภิปไตยที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งรวมกันเป็นองค์ประกอบ และเป็นทางเดินระบบสังคมตามความหมายดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบ คือ แบบจำลองของสิ่งที่เป็น

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง แผนผังโครงสร้างตามความคิดโดยนำองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญมาสร้างเป็นกรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารและดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ สามารถแสดงออกมาเป็น แผนภาพ แผนผังอย่างชัดเจน

## 1.2 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างกันอย่างออกไป

รัชนก โสภพิศ (2556) กล่าวว่า รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้นสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียนซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำจากถังนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้น นักเรียนที่คงอยู่ในระบบเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

2) รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้ นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

4) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) และหลักการสร้างรูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดามารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

บาร์โด, และฮาร์ดแมน (Bardo, & Hardman, 1982) นักนิเวศวิทยาคนสำคัญได้แบ่ง ประเภทของรูปแบบด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะพื้นที่ และรูปแบบที่อธิบาย โดยลักษณะของประชากรรูปแบบที่ใช้ในการอธิบาย โดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่ามีลักษณะเช่นไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis Model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายคุณลักษณะของประชากรเมืองนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรเมืองต่าง ๆ เช่น Residential Segregation Model เป็นต้น

สรุปได้ว่า รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกัน เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นและพัฒนาขึ้นเองในแต่ละสาขาก็จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป โดยรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจ

ในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบเชิงข้อความที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบาย ปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบเชิงสาเหตุที่นำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

## 2. การพัฒนารูปแบบ

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2558) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานมุ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมการศึกษามีรายละเอียดในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการ นำร่องการวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษารวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมาสร้างเป็นรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กรด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการใช้รูปแบบจำลองจากขั้นตอนที่ 2 นำมาศึกษาวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรด้วยเทคนิคเดลฟาย 3 รอบ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอนและกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2559) ได้กล่าวถึง การพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหรือพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัย

ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะศึกษารายกรณีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการศึกษาจะนำมาใช้กำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบรวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้นหรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักการของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งโดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้จะมีขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

- 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นร่างกรอบความคิดการวิจัย
- 2) การศึกษาจากบริบทจริงในขั้นตอนนี้อาจจะดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้
  - 2.1) การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการในปัจจุบันของหน่วยงาน โดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ซึ่งวิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสอบถามการสำรวจการสนทนากลุ่ม เป็นต้น
  - 2.2) การศึกษารายกรณี (Case Study) หรือพหุกรณีหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จหรือมีแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องที่ศึกษาเพื่อนำมาเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบ
  - 2.3) การศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิวิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นต้น
- 3) การจัดทำรูปแบบในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะใช้สารสนเทศที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดการวิจัยเพื่อนำมาจัดทำรูปแบบ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยบางเรื่องนอกจากจะศึกษาตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังอาจจะศึกษาเพิ่มเติมโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในการพัฒนารูปแบบก็ได้

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบภายหลังที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นตอนแรกแล้วจำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐาน จากทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบของบุคคลอื่นและผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบผู้วิจัยอาจจะปรับปรุงรูปแบบใหม่โดยการตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่า ไม่มีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นการทดสอบรูปแบบด้วยการประเมินตามมาตรฐานที่กำหนดการประเมินที่พัฒนาโดย The Joint Committee On Standards Of Educational Evaluation ภายใต้การดำเนินงานของสตฟเฟิลบีม และคณะได้นำเสนอหลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบประกอบด้วยมาตรฐาน 4 ด้าน สุวิมล ว่องวาณิช (2560) ดังนี้

1) มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ

3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมาย และศีลธรรมจรรยา

4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การสร้างรูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจน แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจาก

1) การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการหรือสนใจ 2) สร้างสมมติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา 3) สร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น 4) นำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ซึ่งประกอบด้วยความเหมาะสมความถูกต้องความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ ส่วนการสร้างรูปแบบการดำเนินการ คือ การสร้างรูปแบบการพัฒนารูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบ โดยการหาคุณภาพของรูปแบบ

### 3. องค์ประกอบของรูปแบบ

วิลาวัลย์ ด้านสิริสุข (2557) ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุขที่เสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการศึกษา พบว่ารูปแบบมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ของรูปแบบ และการวัดและประเมินผลของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับ สุกัญญา งามบรรจง (2559) ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21 ผ่านกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4) การวัดและประเมินผล และคณิน ประยูรเกียรติ (2558) ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบกิจกรรมทางกายเพื่อส่งเสริมความสามารถในการรับรู้การเคลื่อนไหวและสมรรถภาพทางกลไกสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม 4) ผลลัพธ์การเรียนรู้

เสาวนีย์ บุษบุญ (2558) รูปแบบโดยทั่วไปที่ใช้กันจะประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้ คือ ส่วนแรก คือ ทฤษฎีหลักการ แนวคิดของรูปแบบ ส่วนที่สอง คือ วัตถุประสงค์ของ รูปแบบ ส่วนที่สาม คือ กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ แต่ด้านลักษณะของรูปแบบจะมีลักษณะดังนี้ คือ 1) เป็นรูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ รูปแบบความคิดที่ แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป 2) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) ใช้กันจากทางภาษาศาสตร์ 3) รูปแบบเชิง

คณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออก ผ่านทางคณิตศาสตร์ ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังรูปแบบเชิงภาษา 4) รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ กราฟ ไดอะแกรม 5) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพปัญหา

อีเวนซีวิช, และคนอื่น ๆ (Ivancevich, Et AL., 1989) เสนอรูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด (Open System) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) 3) ผลผลิต (Output) และ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม (Environment Feedback) การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่า ผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอกซึ่งแสดงถึง การเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิด ซึ่งสอดคล้องกับ ศรีจรีน สิมมาลี (2559) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบลักษณะนี้จะทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และ ให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึงการเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิดสอดคล้องกับศิริรัตน์ คล่องแคล่ว (2561) การที่จะระบุว่าเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดอย่างน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) กล่าวว่า รูปแบบที่ดีควรมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมาย 2) ทฤษฎีหลักการปรัชญาหรือแนวคิด 3) กระบวนการ 4) การวัดและประเมินผล และ 5) การจัดระบบ

บราวน์, และคณะอื่น ๆ (Brown Et AL., 1980) ได้วิเคราะห์รูปแบบมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) ได้องค์ประกอบของรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม (Environment) 2) เทคโนโลยี (Technology) 3) โครงสร้าง (Structure) 4) กระบวนการจัดการ (Management Process) 5) กระบวนการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

จากการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรวบรวมทัศนะของนักวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ประเด็นสำคัญ เพื่อสรุปองค์ประกอบของรูปแบบ ได้แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ จำแนกตามนักวิชาการ

| องค์ประกอบของรูปแบบ             | นักวิชาการ                    |                        |                           |                         |                       |                            |                            |                         | ความถี่ | จัดลำดับ |
|---------------------------------|-------------------------------|------------------------|---------------------------|-------------------------|-----------------------|----------------------------|----------------------------|-------------------------|---------|----------|
|                                 | วิลลาวัลย์ ด้านสิริสุข (2557) | เสาวนีย์ บุญบุญ (2558) | คณิน ประยูรเกียรติ (2558) | สุกัญญา งามบรรจง (2559) | ศรัจริน สิมมาล (2559) | ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) | รติรัตน์ คล่องแคล่ว (2561) | Ivancevich et al (1989) |         |          |
| 1. ทฤษฎีหลักการ แนวคิดของรูปแบบ | ✓                             | ✓                      | ✓                         | ✓                       |                       | ✓                          |                            |                         | 5       | 2        |
| 2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ        | ✓                             | ✓                      | ✓                         | ✓                       |                       |                            |                            |                         | 4       | 3        |
| 3. กระบวนการของรูปแบบ           | ✓                             | ✓                      | ✓                         | ✓                       | ✓                     | ✓                          | ✓                          | ✓                       | 8       | 1        |
| 4. การวัดและประเมินผลของรูปแบบ  | ✓                             |                        |                           | ✓                       |                       | ✓                          |                            |                         | 3       | 5        |
| 5. ผลลัพธ์                      |                               |                        | ✓                         |                         | ✓                     |                            | ✓                          | ✓                       | 4       | 4        |
| 6. ปัจจัยนำเข้า                 |                               |                        |                           |                         | ✓                     |                            | ✓                          | ✓                       | 3       | 6        |
| 7. ข้อมูลป้อนกลับ               |                               |                        |                           |                         | ✓                     |                            | ✓                          | ✓                       | 3       | 7        |
| 8. จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมาย      |                               |                        |                           |                         |                       | ✓                          |                            |                         | 1       | 8        |

จากตาราง 2สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1) แนวคิดของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการ และ 5) ผลผลิต

#### 4. การตรวจสอบรูปแบบ

คลี ก้า, และจอร์แดน (Klika, & Jordan, 2013) และทีศนา แชมมณี (2556)

1) กำหนดจุดศูนย์กลางการพัฒนาให้ชัดเจน 2) ศึกษาหลักการ/แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยรวม ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ต้องการนำมาพัฒนาเพื่อกำหนดฐานและแนวทางในการจัดความสัมพันธ์ของมีความรอบคอบขึ้น 3) ศึกษาสภาพการและปัญหาที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้ค้นพบพื้นที่สำคัญที่ทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพเมื่อนำไปใช้จริงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในการจัดหมวดหมู่และการจัดความสัมพันธ์ของขั้นตอนการทำความสะอาดข้อมูลจากความเป็นจริงมาใช้ในการสร้างระบบจะช่วยป้องกันหรือป้องกันขั้นตอนวิธีให้ระบบนั้นขาดประสิทธิภาพ 4) กำหนดองค์ประกอบของระบบการเรียนรู้สำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มากำหนดหลักการ และขั้นตอนที่เห็นว่าสำคัญและจัดระบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งกำหนดปัญหาลำดับสำคัญ

รายละเอียดและรวมถึงการพิจารณาอะไรบางอย่างที่สามารถช่วยให้การประเมินหรือจุดเล็ก ๆ บรรลุผล 5) การจัดหมวดหมู่ ได้แก่ การนำองค์ประกอบที่กำหนดไว้มาจัดหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการคิด และขึ้นบันไดขั้นตอนต่อไป 6) จัดความสัมพันธ์ของขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ยุ่งยากและต้องใช้ความคิด รายละเอียดมากสร้างผู้ระบบต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใดเป็นเหตุและผลขึ้นต่อกันในลักษณะไม่มี สิ่งใดควรพลาดมาก่อนสิ่งใดสามารถเดินคู่ขนานไปได้ขั้นตอนที่อาจใช้เวลาในการพิจารณามาก 7) จัดระบบเทคนิคสร้างความสัมพันธ์ของต่างประเทศโดยแสดงให้เห็นถึงแผนจำลองของขั้นตอนต่าง ๆ กำหนดแนวทางในการนำระบบมาใช้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีต่าง ๆ ในการเดินทางระบบไปใช้ 8) การทดลองใช้ระบบเพื่อการศึกษาผลที่เกิดขึ้นโดยนำระบบการใช้การวินิจฉัยระบบช่วงนี้ใช้ข้อมูล การแสดงความเป็นไปได้ของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติมากขึ้น 9) การประมวล หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้ระบบใด ๆ แล้วได้ผลตามคะแนนหรือใกล้เคียงกับ คะแนนมากน้อยเพียงใด และ 10) การวินิจฉัยระบบโดยการนำผลการมารวมกันให้ดียิ่งขึ้น

มาเดียส, สไคร์เวน, และสตรัฟเฟิลบีม (Madaus, Scriven, & Stufflebeam, 1983) และรุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2556) มีเป้าหมาย เพื่อการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ 4 ด้าน คือ 1) ธรรมด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นหลักที่ต้องการประกันถึงความเป็นประโยชน์ ของรูปแบบที่ตอบสนองผู้เกี่ยวข้อง 2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นปกติที่ต้องการประกันตามของรูปแบบกับความเป็นจริงปฏิบัติได้อย่างประหยัดและคุ้มค่า 3) ธรรมด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นธรรมดาที่ต้องการประกันว่ารูปแบบได้ว่า ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบจรรยาบรรณ 4) มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standards) เป็นธรรมดาที่ต้องการประกันว่ารูปแบบได้มีการใช้เทคนิคที่เหมาะสมต่อการดำเนินการ

สุวิมล ว่องวาณิช (2559) กระบวนการขั้นตอนในการตรวจสอบรูปแบบมีด้วยกัน 4 ขั้นตอน คือ 1) ความถูกต้อง (Accuracy) หมายถึง หนังสือที่ชี้แนะภาพรวมและทุกองค์ประกอบของ การพัฒนารูปแบบการบริหารเป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วน 2) ความเหมาะสม (Propriety) หมายถึง หนังสือที่ชี้แนะภาพรวมทุกองค์ประกอบของการพัฒนา รูปแบบการบริหารมีความเหมาะสมและคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้องในการประเมินและผู้ได้รับผลกระทบจาก การประเมิน 3) ความเป็นไปได้ (Feasibility) หมายถึง คุณลักษณะที่ชี้แนะภาพรวม และทุก องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการบริหาร มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติและก่อให้เกิดประสิทธิภาพ 4) ความเป็นประโยชน์ (Utility) หมายถึง คุณลักษณะที่ชี้ถึง ภาพรวมและทุกอย่างองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการบริหาร เป็นการตอบสนองต่อ ความต้องการของผู้ใช้รูปแบบสามารถนำไปใช้ในการบริหารมหาวิทยาลัยให้ประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมาย และเผยแพร่ต่อสาธารณชนไปต่อได้

จากการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง  
รวบรวมทัศนะของนักวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ขั้นตอนและวิธีการพัฒนารูปแบบ ได้แสดง  
ดังตาราง 3

[illegible]

ตาราง 3 การวิเคราะห์ขั้นตอนและ วิธีการพัฒนารูปแบบ จำแนกตามนักวิชาการ (ต่อ)

| ขั้นตอน และวิธีการ                | นักวิชาการ                  |                    |                         |                         |                      |                              |                         |                | ความถี่         | จัดลำดับ |
|-----------------------------------|-----------------------------|--------------------|-------------------------|-------------------------|----------------------|------------------------------|-------------------------|----------------|-----------------|----------|
|                                   | รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2558) | สมุทร ชำนาญ (2559) | วาโร เฟ่งสวัสดิ์ (2559) | สุวิมล ว่องวาณิช (2560) | ทิตินา เขมมณี (2556) | รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2556) | สุวิมล ว่องวาณิช (2559) | Madaus, et al. | Klika, & Jordan |          |
| 4. การสร้างรูปแบบจำลอง            | ✓                           | ✓                  |                         |                         |                      |                              |                         |                | 1               | 9        |
| 5. การพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพ | ✓                           | ✓                  |                         | ✓                       |                      | ✓                            | ✓                       | ✓              | ✓               | 7 6      |
| 6. การวิเคราะห์หาความเหมาะสม      | ✓                           | ✓                  | ✓                       | ✓                       |                      | ✓                            | ✓                       | ✓              | ✓               | 8 5      |
| 7. การสรุปและนำเสนอรูปแบบ         |                             | ✓                  |                         | ✓                       |                      | ✓                            | ✓                       | ✓              | ✓               | 6 7      |
| 8. การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ | ✓                           | ✓                  | ✓                       | ✓                       | ✓                    | ✓                            | ✓                       | ✓              | ✓               | 9 3      |
| 9. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ | ✓                           | ✓                  | ✓                       | ✓                       | ✓                    | ✓                            | ✓                       | ✓              | ✓               | 9 4      |

จากตาราง 3 สรุปได้ว่า ขั้นตอน และวิธีการพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้  
 ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ ขั้นที่ 2 การสร้างรูปแบบ ขั้นที่ 3 การตรวจสอบ  
 รูปแบบโดยการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการทดลองใช้รูปแบบ

#### เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี

##### 1. บริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งขึ้นตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2543 เพื่อบริการนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ได้จัดตั้งสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษานอกระบบ หรือตามอัธยาศัยแก่คนพิการ ตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบ ความพิการจนตลอดชีวิต และจัดการศึกษาอบรมแก่ผู้ดูแลคนพิการ ครู บุคลากรและชุมชน รวมทั้งการจัดสื่อ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นใด ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดในประกาศกระทรวง

ในปัจจุบันศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี ตั้งอยู่ที่ 41 หมู่ที่ 7 ถนนริมคลองชลประทาน สะพาน 8 ตำบลป่าตาล อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยมี นายชัยพร พันธุ์น้อย ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี

บทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี

1.1) จัดและส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention : EI) และเตรียมความพร้อมของคนพิการ เพื่อเข้าสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเรียนร่วม โรงเรียนเฉพาะความพิการ ศูนย์การเรียนรู้เฉพาะความพิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.2) พัฒนา และฝึกอบรมผู้ดูแลคนพิการ บุคลากรที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

1.3) จัดระบบและส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการ

1.4) จัดระบบบริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับคนพิการ

1.5) ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยครอบครัวและชุมชน ด้วยกระบวนการทางการศึกษา

1.6) เป็นศูนย์ข้อมูล รวมทั้งจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ

1.7) จัดระบบสนับสนุนการจัดการเรียนรวม และประสานงานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในจังหวัด

1.8) ภาระหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย

การบริหารจัดการสถานศึกษาของรัฐมีภารกิจและหน้าที่ คือ การให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน จึงนำหลักการมีส่วนร่วมนำมาบริหาร เป็นวิธีการบริหารที่เน้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมในการคิดการตัดสินใจ หรือการส่งเสริมสนับสนุนในหลากหลายรูปแบบ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ร่วมในการตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมในการประเมินผล และร่วมประโยชน์ มาบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ

ในปัจจุบันเพื่อให้เข้าถึงการศึกษาได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษได้กำหนดให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา/ประจำจังหวัด จัดตั้งหน่วยบริการขึ้น โดยศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี ได้มีการจัดตั้งหน่วยบริการ ทั้ง 11 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองลพบุรี 2) อำเภอพัฒนานิคม 3) อำเภอโคกสำโรง 4) อำเภอท่าม่วง 5) อำเภอบ้านหมี่ 6) อำเภอสระโบสถ์ 7) อำเภอหนองม่วง 8) อำเภอโคกเจริญ 9) อำเภอลำสนธิ 10) อำเภอชัยบาดาล และ 11) อำเภอท่าหลวง

## 2. การให้บริการในรูปแบบหน่วยบริการ

### 2.1 ความหมายและความสำคัญของหน่วยบริการ

พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 มาตรา 3 ได้ให้ความหมายของหน่วยบริการไว้ว่า “หน่วยบริการ” หมายถึง 1) สถานพยาบาลที่ดำเนินการโดยกระทรวง ทบวง กรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษาของรัฐ หน่วยงานอื่นของรัฐ และสภากาชาดไทย 2) สถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล 3) หน่วยบริการตามกฎหมายว่าด้วยหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และ 4) หน่วยบริการอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้ให้คำนิยาม หน่วยบริการ หมายถึง สถานที่ให้บริการทางการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ที่จัดตั้งในชุมชนเพื่อให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับการช่วยเหลือด้านการศึกษาอย่างครอบคลุม และทั่วถึง

สรุปได้ว่า หน่วยบริการ หมายถึง สถานที่ที่จัดตั้งภายในชุมชน โดยให้การบริการแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน เป็นองค์รวมอย่างใกล้ชิด เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้รับบริการอย่างครอบคลุมและทั่วถึงโดยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้กำหนดนโยบายให้ศูนย์การศึกษาพิเศษทำงานในเชิงรุกออกให้บริการแก่เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษที่อยู่นอกศูนย์การศึกษาพิเศษ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในลักษณะหน่วยบริการ เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในชุมชนเข้าถึงสิทธิและโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาแนวทางในการจัดตั้งหน่วยบริการของศูนย์การศึกษาพิเศษ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2559) การก่อตั้งหน่วยบริการนั้นจะช่วยให้คนพิการได้รับบริการทางการศึกษา ในรูปแบบการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention : EI) และเตรียมความพร้อมส่งเสริมศักยภาพตามหน่วยบริการที่อยู่ในภูมิลำเนาของคนพิการเอง และเป็นการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ให้แก่ผู้พิการให้สามารถเรียนรู้ตามหลักสูตรและได้รับบริการสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาที่เหมาะสมกับประเภทความพิการ โดยไม่ต้องเดินทางมารับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา หรือศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด รวมทั้งเปิดโอกาส ให้ครอบครัว ชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

### 2.2 แนวทางการพัฒนาหน่วยบริการ

การกำหนดแนวทางการพัฒนาหน่วยบริการสู่ความสำเร็จและยั่งยืน จะต้องมีการปรับทัศนคติ กระบวนการทำงาน รวมถึงความตระหนักของผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ ครู ชุมชน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีกรอบแนวคิด ดังนี้

2.2.1 การสร้างการมีส่วนร่วม (Participation) ในการจัดตั้งหน่วยบริการ การทำประชาสังคมในระดับพื้นที่ (Civil Society) เพื่อให้หน่วยบริการตอบสนองความต้องการของชุมชน ผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการทำข้อตกลงและจัดทำแผนการดำเนินงานของหน่วยบริการร่วมกัน

2.2.2 ทำเล ที่ตั้ง (Place) หน่วยบริการต้องคำนึงถึงจำนวนเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและความสะดวกในการเดินทางมารับบริการ เพื่อให้การบริการเป็นไปได้อย่างทั่วถึงและปลอดภัย

2.2.3 ลักษณะทางกายภาพของหน่วยบริการ (Physical Evidence) อาคารสถานที่ บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม ต้องมีความเหมาะสมปลอดภัยเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

2.2.4 บุคลากร (Personal) มีความรู้ความเข้าใจ ทักษะทางการศึกษา การสื่อสาร การประสานงาน และเจตคติที่ดีในการให้บริการ รวมถึงมีความน่าเชื่อถือ ความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกันเป็นทีม

2.2.5 กระบวนการให้บริการที่เหมาะสม (Process)

2.2.5.1 กระบวนการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม

- 1) การรวบรวมข้อมูลทั่วไปของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
- 2) คัดกรองประเภทความพิการทางการศึกษา
- 3) ประเมินความสามารถพื้นฐาน
- 4) จัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล/แผนให้บริการ

ช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว

- 5) การให้บริการด้วยการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม
- 6) การประเมินความก้าวหน้า
- 7) การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และการส่งต่อ

2.2.5.2 การนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานของหน่วยบริการ โดยศูนย์การศึกษาพิเศษ

2.2.5.3 ปฏิบัติตามโครงสร้างการบริหารงานของหน่วยบริการ

2.2.5.4 ให้บริการตามบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ของหน่วยบริการ

2.2.6 การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความรู้ความเข้าใจในภารกิจงานของหน่วยบริการ

2.2.7 เครื่องมือ อุปกรณ์ วัสดุ และเทคโนโลยี (Tool & Technology) ที่เหมาะสมเพียงพอในการดำเนินงานภายในหน่วยบริการและการให้บริการเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ พร้อมทั้งใช้เทคโนโลยีในการรายงานผลการดำเนินงาน

2.2.8 การทำงานร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Teamwork) ให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรภายในหน่วยบริการ รวมทั้งหน่วยงานที่เข้ามาเป็นทีมทำงานกับหน่วยบริการ เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีโครงสร้างความรับผิดชอบ และมีการสร้างค่านิยมร่วมกัน

### 3.3 บทบาทหน้าที่ของหน่วยบริการ

#### 3.3.1 บทบาทหน้าที่ของหน่วยบริการ

หน่วยบริการของศูนย์การศึกษาพิเศษ มีบทบาทหน้าที่ให้บริการในพื้นที่รับผิดชอบ ดังนี้

บทบาทที่ 1 จัดและส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention : EI) และเตรียมความพร้อมของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ที่หน่วยบริการของศูนย์การศึกษาพิเศษ ทั้งที่บ้านและชุมชน เพื่อเข้าสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเรียนรวม โรงเรียนเฉพาะความพิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ดำเนินการโดยจัดและส่งเสริม สนับสนุน การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยจัดทำแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว (Individual Family Service Plan : IFSP) แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) แผนการสอนรายบุคคล (Individual Implementation Plan : IIP) และให้บริการตามแผนจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการกับผู้เกี่ยวข้อง เรื่องการจัดทำแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว (IFSP) แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) แผนการสอนรายบุคคล (IIP) ให้คำปรึกษา แนะนำ และบริการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแต่ละประเภท ด้วยการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน/ข้อมูลทั่วไป การคัดกรองเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาตามแบบคัดกรองของกระทรวงศึกษาธิการ การประเมินศักยภาพพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การประเมินความก้าวหน้าการสรุปพัฒนาการตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

บทบาทที่ 2 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

ดำเนินการโดยส่งเสริม สนับสนุนให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนแก่เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ครอบครัว สถานศึกษา และทุกภาคส่วนในพื้นที่บริการจัดให้มีการส่งเสริมการผลิตสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ การให้บริการคำปรึกษา การพัฒนาองค์ความรู้ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแต่ละประเภท

บทบาทที่ 3 บริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Transitional Services)

ดำเนินการโดย ประสานสถานศึกษามีการจัดการช่วงเชื่อมต่อสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยการสำรวจจัดทำและจัดเก็บข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจากผู้ปฏิบัติงานและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ทั้งด้านการศึกษา การแพทย์ การสังคมสงเคราะห์ และการอาชีพ เช่น วินิจฉัย หรือฟื้นฟูทางการแพทย์ การเรียนรวม การสังคมสงเคราะห์ การได้รับสิทธิทางกฎหมายและการฝึกอาชีพ เป็นต้น รวมทั้งจัดเตรียมเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษให้มีความพร้อม โดยคำนึงถึงความต้องการของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษด้านสภาพแวดล้อม ช่วงระยะเวลาในสภาพแวดล้อมหนึ่งไปสู่สภาพแวดล้อมหนึ่ง เช่น จากสถานศึกษาหนึ่งไปอีกสถานศึกษาหนึ่ง จากบ้านไปสู่สถานศึกษา/โรงพยาบาล/สถานประกอบการอื่น ๆ ตามความต้องการจำเป็นของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยจะต้องให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ/ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กับคณะสหวิชาชีพ เพื่อให้การส่งต่อของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ มีข้อจำกัดน้อยที่สุด ได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพมากที่สุด

บทบาทที่ 4 ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยครอบครัวและชุมชน ด้วยกระบวนการทางการศึกษา

ดำเนินการโดยส่งเสริมสนับสนุน การให้บริการโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพและการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การจัดกระบวนการทางการศึกษาให้สามารถเสริมสร้างศักยภาพเพื่อสนองความต้องการจำเป็นพิเศษของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษต้องดำเนินการโดยการให้ครอบครัวและชุมชนเป็นแกนหลักในการดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษอย่างถูกต้อง และเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับการพัฒนาศักยภาพตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) แผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว (IFSP) เช่น ทักษะกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ทักษะกล้ามเนื้อมัดเล็ก ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ทักษะทางสังคม ทักษะการรับรู้และแสดงออกทางภาษา ทักษะการใช้สติปัญญา เตรียมความพร้อมทางวิชาการและทักษะจำเป็นพิเศษเฉพาะความพิการ

บทบาทที่ 5 เป็นศูนย์ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในพื้นที่บริการ

ดำเนินการโดยจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ สถิติ ทะเบียนเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การให้บริการทางการศึกษา และอาชีพในพื้นที่บริการ ความต้องการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

รวบรวมแหล่งเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานที่ให้บริการสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในพื้นที่ ประสานและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมสร้างเจตคติ และความตระหนักร่วมในการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

บทบาทที่ 6 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรวม และประสานงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

ดำเนินการโดยสนับสนุนให้สถานศึกษาที่จัดการเรียนรวม ทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล แผนการสอนรายบุคคลให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของแต่ละบุคคล พร้อมทั้งสนับสนุนให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางการศึกษาได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สนับสนุนให้สถานศึกษา จัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ร่วมนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผลกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรวมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทบาทที่ 7 ภาระหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย 4 บทบาทหน้าที่ของหน่วยบริการศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี

### 3.3.2 แนวทางการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยบริการ

การปฏิบัติงานที่หน่วยบริการ ให้ยึดตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยบริการเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งแต่ละบทบาทหน้าที่มีงานที่เกี่ยวข้องและแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

3.3.2.1 จัดและส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention : EI) และเตรียมความพร้อมของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ที่หน่วยบริการของศูนย์การศึกษาพิเศษ ทั้งที่บ้านและชุมชน เพื่อเข้าสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเรียนรวม โรงเรียนเฉพาะความพิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1) จัดทำแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว (Individual Family Service Plan : IFSP) รวมทั้งจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) แผนการสอนรายบุคคล (Individual Implementation Plan : IIP) และให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อมตามแผนมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1.1) ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อม เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษภายในและภายนอกหน่วยบริการ

1.2) ให้คำปรึกษา แนะนำ การให้บริการในการพัฒนาศักยภาพ ด้านต่าง ๆ ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแก่ผู้เกี่ยวข้อง

1.3) เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในการให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว รวมทั้งบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อม

2) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา ในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม

2.1) ให้บริการและให้คำปรึกษา

2.1.1) คัดกรองเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษา

2.1.2) ประเมินศักยภาพพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

2.1.3) การจัดทำแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว แผนการจัดการสอนเฉพาะบุคคล

2.1.4) ศึกษาเฉพาะบุคคลแผนการสอนรายบุคคล และการนำแผนสู่การปฏิบัติ

2.2) ให้คำปรึกษา แนะนำการให้บริการในการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแก่ผู้เกี่ยวข้อง

2.3) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อม

2.4) ประสานให้หน่วยงาน องค์กรทุกภาคส่วน สามารถให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

3) ประเมินและพัฒนาการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อม มีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

3.1) นิเทศ ติดตามการให้บริการภายใน และภายนอกหน่วยบริการ

3.2) ประสานความร่วมมือ และให้การช่วยเหลือแก่หน่วยงาน องค์กร ที่จัดให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อมเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

3.3) พัฒนาการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.3.2.2 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

1) ศึกษาคู่มือและบัญชีขอรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา มีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

1.1) ให้ความรู้ในการใช้คู่มือ และบัญชีขอรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

1.2) นิเทศ ติดตาม ให้คำแนะนำ ในการดำเนินงานตามคู่มือ และบัญชีขอรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

2) ส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับ สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

2.1) ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และจัดสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษที่ระบุไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2.2) จัดให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาตามที่ระบุไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2.3) ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวก และผลิตสื่อ อุปกรณ์ นวัตกรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

2.4) จัดทำข้อมูลหน่วยงานทุกภาคส่วนที่ให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการทั้งด้านการแพทย์ การสังคมสงเคราะห์ การอาชีพ ฯลฯ

2.5) ให้คำปรึกษาและประสานงานให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และบริการจากหน่วยงานทุกภาคส่วนที่ให้บริการ จัดนิทรรศการผลงานทางวิชาการ (Symposium) เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

3) จัดหา สนับสนุนการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในศูนย์การศึกษาพิเศษ และสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่ที่หน่วยบริการตั้งอยู่

4) ให้คำปรึกษาและสาธิตเทคนิควิธีการสอน การใช้เทคโนโลยีและสื่อการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแต่ละประเภท

5) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแต่ละประเภท โดยจัดกิจกรรมสนับสนุนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่น ประกวดสื่อต้นแบบ อบรมวิธีผลิตสื่อวีดิทัศน์การใช้สื่อ เป็นต้น

3.3.2.3 บริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Transitional Services) ประสานเครือข่าย ในการบริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Transitional Services) โดยคำนึงถึงความต้องการของเด็กที่มีความต้องการจำเป็น

พิเศษ ด้านสภาพแวดล้อม ช่วงระยะเวลา ในสภาพแวดล้อมหนึ่งไปสู่สภาพแวดล้อมหนึ่ง มีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

1) สำรวจ จัดทำและจัดเก็บข้อมูลของหน่วยงานผู้ปฏิบัติงานและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทั้งด้านการศึกษา การแพทย์ การสังคม สงเคราะห์ และการอาชีพ

2) ประสานการเชื่อมต่อเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เพื่อไปรับบริการ เช่น วินิจฉัยหรือฟื้นฟูทางการแพทย์ ฝึกอาชีพ เป็นต้น

3) ประเมินความพร้อมของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ความต้องการจำเป็นของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ/ครอบครัว โดยการมีส่วนร่วมของ นักสหวิชาชีพ เช่น จากสถานศึกษาหนึ่งไปอีกสถานศึกษาหนึ่ง จากบ้านไปสู่สถานศึกษา/โรงพยาบาล/สถานประกอบการ อื่น ๆ เพื่อให้ช่วงเชื่อมต่อของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษมีข้อจำกัด น้อยที่สุด ได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพมากที่สุด

4) ประสานงานเพื่อดำเนินการช่วงเชื่อมต่อเด็กที่มีความต้องการจำเป็น พิเศษไปสู่สภาพแวดล้อมอื่นตามความเหมาะสม เช่น วินิจฉัยหรือฟื้นฟูทางการแพทย์ ฝึกอาชีพ เป็นต้น พร้อมติดตามผล เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมต่อไป

3.3.2.4 ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยครอบครัวและชุมชนด้วยกระบวนการทางการศึกษา

1) เสริมสร้างเจตคติ ความตระหนัก ในเรื่องการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษโดยครอบครัวและชุมชน มีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

1.1) รวบรวมและจัดทำเอกสารความรู้สำหรับ การฝึกอบรม การฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษโดยครอบครัวและชุมชนเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

1.2) ให้ความรู้ครอบครัวและชุมชน

1.3) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษโดยครอบครัวและชุมชน

2) ส่งเสริมสนับสนุนครอบครัวและชุมชนในการฟื้นฟูสมรรถภาพ เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษด้วยกระบวนการทางการศึกษา มีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

2.1) ประสานการจัดทำแผนการให้บริการช่วยเหลือเฉพาะ ครอบครัวโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

2.2) จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับแผนการให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว

2.3) นิเทศ ติดตาม แนะนำ และให้คำปรึกษาการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษของครอบครัว และชุมชน

2.4) ได้ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษของครอบครัว และชุมชน

3.3.2.5 เป็นศูนย์ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในพื้นที่บริการ

จัดทำฐานข้อมูลและระบบเครือข่ายด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

1) รวบรวมและจัดทำฐานข้อมูล สถิติ สารสนเทศ เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบหลักเกณฑ์ นโยบาย มติ ครม. ทะเบียนเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ แหล่งเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานที่ให้บริการสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในพื้นที่ เป็นต้น

2) พัฒนาศูนย์ข้อมูลและระบบสารสนเทศ ให้เชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับองค์กรเครือข่าย

3) ประสานและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล กับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างเจตคติและความตระหนักร่วมในการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

3.3.2.6 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรวม และประสานงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

1) ส่งเสริมสนับสนุน ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

1.1) ส่งเสริมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษ

1.2) ติดตาม ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ

3.3.2.7 เป็นศูนย์วิชาการทางการศึกษาพิเศษ ประจำอำเภอ

รวบรวมและจัดทำข้อมูลทางวิชาการการศึกษาพิเศษ ประจำอำเภอ ในด้านข้อมูลการจัดการเรียนการสอนเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษภายในอำเภอ

3.3.2.8 เป็นศูนย์กระจายสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

ศูนย์รวบรวมสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ และกระจายสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสู่โรงเรียนเรียนรวมภายในอำเภอ

3.3.2.9 ภาระหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. งานวิจัยในประเทศ

ประจวบ หนูเลี้ยง (2556) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัย พบว่า ผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นตรงกันว่าการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมควรมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ คือ 1) การร่วมคิด 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมดำเนินงาน 4) การร่วมติดตาม 5) การร่วมประเมินผล และ 6) การร่วมในผลประโยชน์ ผลของการพัฒนารูปแบบเป็นรูปแบบ ที่ต้องดำเนินการเป็นกระบวนการขั้นตอนตามองค์ประกอบ 6 ด้าน แต่ละด้านมีขั้นตอนกระบวนการด้านละ 6 ขั้นตอนย่อย การประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากผลการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นด้วยกับองค์ประกอบของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมทุกองค์ประกอบและจากผลการประเมินความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแบบสอบถาม พบว่า มีระดับความคิดเห็นด้วยกับองค์ประกอบในรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

ดวงจันทร์ วิรุณพันธ์ (2556) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) สภาพการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ระดับน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอันดับแรก คือด้านการพัฒนาสื่อ และแหล่งเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร 2) ปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอันดับแรก คือ ด้านวางแผนจัดการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล และ 3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ต้องดำเนินการ คือ ควรจัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาและภาคีเครือข่ายให้เป็นปัจจุบัน ครอบคลุมทุกภารกิจ เพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ควรเป็นกิจกรรมที่มาจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

นิกร กาญจนสิทธิ์ (2557) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของของเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดภูเก็ต ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า แต่ละด้านอยู่ในระดับมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านครู และบุคลากรทางการศึกษาด้านการปฏิบัติงาน กศน. และด้านผู้บริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติที่มีต่องาน กศน. กับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดภูเก็ต พบว่า อยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และยังพบว่า การมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัยาศัย จังหวัดภูเก็ต ในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กับเจตคติ ทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 เช่นเดียวกัน

ประชา แสนเย็น (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ความมุ่งหมายของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก 3) เพื่อใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และ 4) เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ พบว่า มีปัญหา 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านนักเรียน นักเรียนไม่มีระเบียบวินัยในตนเอง ขาดความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่เรียน 2) ปัญหาด้านครู คือ ครูไม่ได้จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการยังยึดการสอนแบบเดิม ไม่มีนวัตกรรมใหม่ในการสอน และ 3) ปัญหาด้านชุมชน คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ตนเอง ประเด็นที่ต้องการพัฒนามากที่สุด คือ ปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มาเป็นการปฏิบัติที่เป็นเลิศ และสร้างชุมชนนักปฏิบัติเป็นการให้คนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นวิทยากรในการสอนนักเรียน และชุมชนให้เกิดอาชีพใหม่ สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ 2) การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพ การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยนำเอาผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และผลจากการศึกษาโรงเรียนที่มีผลงานในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่เป็นเลิศให้เป็นกรอบในการร่างรูปแบบประเมินความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่พัฒนาขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญ มีความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด มีประสิทธิภาพของกระบวนการกับมีประสิทธิภาพของผลลัพธ์ 85.50/80.74 เป็นไป ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ 80/80 และมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด 4) การประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่พัฒนาขึ้น ผลการศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมตามตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถดำเนินการตามขั้นตอน และกิจกรรมที่กำหนดในการบริหารจัดการแบบ

มีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินผลรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพ การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก อยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้ร่วมวิจัยมีความพึงพอใจต่อรูปแบบ และความพึงพอใจต่อสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่งผลในการยกระดับคุณภาพการศึกษา

สยามมล เกษประดิษฐ์ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) สภาพการมีส่วนร่วม และ 2) ปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีความแตกต่างระหว่างอาชีพ พบว่า มีสภาพการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านค่าเฉลี่ยสูงสุดอันดับแรก คือ ด้านหลักสูตรสถานศึกษา รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกำหนดแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการติดตามประเมินผล และด้านที่ต่ำสุด คือ ด้านงบประมาณ และ 2) ปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยภาพรวม พบว่า มีปัญหาการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อันดับแรก คือ ด้านกำหนดแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ รองลงมา คือ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตร และด้านที่ต่ำสุด คือ ด้านการติดตามประเมินผล

ปรีชา แก้ววิเชียร (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการยกระดับการศึกษาของโรงเรียนเทศบาล 1 บุรีราษฎร์ธรณวิทยา โดยมิวตฤประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ออกแบบและพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และ 4) ประเมินความพึงพอใจและปรับปรุงแก้ไขการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการยกระดับการศึกษา ผลการวิจัย พบว่า 1) โรงเรียนได้จัดให้มีการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ยังไม่พบร่องรอยชัดเจนด้านเอกสารหลักฐานและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง อีกทั้งชุมชนยังขาดความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม 2) รูปแบบ และวิธีการที่พัฒนาขึ้นมีชื่อว่า PARM Model ที่นำไปดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาปรากฏว่า มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ 3) ได้มีการนำรูปแบบการประชุมปรึกษาหารือไปใช้ในการดำเนินงานให้แก่ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียนผลการทดลองใช้ อยู่ในระดับมาก ผลการพัฒนาอยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบการทดลองก่อน – หลังการพัฒนา

ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่าครู คณะกรรมการสถานศึกษา  
ขั้นพื้นฐาน และนักเรียนมีความพึงพอใจ โดยรวม อยู่ในระดับมาก

กอบกุล การควรคิด (2561) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ  
การศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 การวิจัยครั้งนี้  
มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขต  
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 และเพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชน จำแนกตาม  
สถานภาพและเพศ ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน  
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 โดยรวม และรายด้านมีส่วนร่วม  
อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านงานงบประมาณ  
ด้านงานวิชาการ และด้านการบริหารงานบุคคล ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบระดับ การมีส่วนร่วมของ  
ชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง  
เขต 1 พบว่า สถานภาพและเพศที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่  
ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเชิงสถานภาพตัวแทนประธานกรรมการสถานศึกษามี  
ส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน จะมีส่วนร่วมในด้านบริหารทั่วไปและด้านวิชาการมาก  
ที่สุด ในขณะที่ตัวแทนผู้ปกครองซึ่งมีส่วนร่วม ในระดับมาก จะมีส่วนร่วมในด้านงบประมาณ  
มากที่สุด ในเชิงตัวแปร ด้านเพศ เพศชายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับมาก เมื่อพิจารณา  
เป็นรายด้านจะมีส่วนร่วมในด้านบริหารทั่วไปมากที่สุด ในขณะที่เพศหญิงมีส่วนร่วมในระดับมาก  
ซึ่งเมื่อพิจารณารายด้านจะมีส่วนร่วมในด้านงบประมาณมากที่สุด

พัทธยา ชนะพันธ์ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาครู  
ในการจัดการเรียนรู้ทักษะการช่วยเหลือตนเองสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา  
ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดสุโขทัย โดยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่  
ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบ ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบฯ ระยะที่ 3 การประเมิน  
ความเป็นไปได้ของรูปแบบฯ พบว่า การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาครู  
ในการจัดการเรียนรู้ทักษะ การช่วยเหลือตนเองสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา  
ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดสุโขทัย พบว่า มีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1  
หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 จุดมุ่งหมายของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า  
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ และองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

จตุพล โนมณี (2562) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการบริการงานแบบมีส่วนร่วม  
เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียน โรงเรียนเทศบาล 3 ศรีทรายมูล จากผล  
การศึกษาวิจัย พบว่า การกำหนดกรอบสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารแบบ  
มีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนภาพรวมของการวิเคราะห์ข้อมูล

ดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็น จากสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ทั้งด้านการร่วมวางแผน ด้านการร่วมดำเนินการ ด้านการร่วมประเมินผล ด้านร่วมรับผลประโยชน์ และแนวทางในการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียน มีการร่วมกันวางแผนเก็บข้อมูลและสภาพปัญหาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่ผ่านมา มีการแบ่งกลุ่มที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการรวมถึงควรมีผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเรื่องการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนร่วมในทุกขั้นตอน โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียน

นพดล กาญจนานุกร (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู 2) พัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู 3) ศึกษาผลของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู และ 4) ศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู มีระเบียบวิธีวิจัย 5 ขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ลำดับสูงสุด คือ ด้านการช่วยระดมความคิด สำหรับรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ขั้นตอนการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ 1) การร่วมระดมความคิดเห็น 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมดำเนินงาน 4) การร่วมติดตามประเมินผล 5) การร่วมพัฒนา และ 6) การร่วมชื่นชมผลสำเร็จ ส่วนที่ 2 ขั้นตอนการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือ 1) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2) วิธีการ 3) ขั้นตอน และ 4) ผลที่ได้รับ ส่วนที่ 3 ประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู คือ 1) ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ 2) ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ครูมีการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น สำหรับผลการใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด การพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมาก

## 2. งานวิจัยต่างประเทศ

โกลด์ (Gold, 2000) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาโดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนผู้ปกครองและนักเรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครองครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้นการสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียน ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน จากผลการศึกษาดังกล่าว สรุป ได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาหัวใจหลักที่สำคัญในการจัดการศึกษา คือ การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง องค์กรต่าง ๆ และทุกภาคส่วนของสังคมที่ให้การสนับสนุนให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางสถานศึกษากำหนดขึ้น หากทุกฝ่ายให้ความร่วมมืออย่างจริงจังจริงใจและเต็มใจแล้วนั้นก็จะทำให้การดำเนินการในการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด

สมิธ (Smist, 2006) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาพลเมืองผ่านระบบบริการชุมชน : ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริการชุมชนและความเป็นพลเมืองในระดับอุดมศึกษา วิทยานิพนธ์ โดย ดร.บาร์บารา จาโคปี รองศาสตราจารย์ภาควิชาสาขาบริการให้คำปรึกษา และการบริการบุคลากรวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาหลักสูตรความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในชุมชนและหลักสูตรการบริการชุมชนและการรับรู้ความเป็นพลเมืองของนักเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนคือ การบริการชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนกับองค์กรนักศึกษา ซึ่งองค์กรนักศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์การทำงานในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมได้จากนักศึกษา 1,205 คน ในระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยแมริแลนด์ ในปี 2006 ของการศึกษาความเป็นผู้นำในหลายสถาบัน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบความเป็นผู้นำด้านความรับผิดชอบต่อสังคมฉบับปรับปรุงใหม่ (SRLS-Rev 2) และได้รับการออกแบบมาเพื่อประเมินการพัฒนาความเป็นผู้นำของนักศึกษาภายใต้กรอบรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของการพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำ (Higher Research Institute, 1996) ในแต่ละสัญญาติมีคะแนนการเป็นพลเมืองที่รับรู้ด้วยตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งขึ้นอยู่กับนักเรียนมีส่วนร่วมในการให้บริการชุมชนในช่วงที่มหาวิทยาลัยมีบริการชุมชนผ่านองค์กรนักศึกษา และประสบการณ์การทำงานในการศึกษาเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญในการรับรู้ความเป็นพลเมืองตนเอง

ชางโฮลี (Shagholi, 2009) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม : กรณีในโอกาสการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการศึกษา ผลการศึกษา พบว่า ปัจจุบันแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม (PM) ในองค์กรด้านการศึกษา โดยการใช้วิธีการแบบหลายมิติ ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 15 องค์ประกอบ คือ 1) ความน่าเชื่อถือ 2) การตัดสินใจ

3) การทำงานเป็นทีม 4) การแบ่งปันอำนาจ 5) แรงจูงใจ 6) การสื่อสาร 7) การมีส่วนร่วม 8) ความร่วมมือ 9) ประชาธิปไตย 10) ความโปร่งใส 11) นวัตกรรม 12) เคารพต่อกัน 13) การแก้ปัญหา 14) มีเป้าหมาย 15) กลุ่มคนที่สร้างตัวเลือกใหม่ ๆ มีคุณภาพให้กับตนเอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้หญิงในประเทศอิหร่าน จำนวน 903 คน ผลการวิจัย พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับองค์ประกอบทั้งหมด ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม การวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึง การประยุกต์ใช้ในองค์ประกอบทั้ง 15 องค์ประกอบ ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมวางแผนการใช้ทรัพยากรมนุษย์ในการจัดการศึกษา

บันส์, ฟิลเมอร์, และแพทริโนส (Bruns, Filmer, & Patrinos, 2011) ได้ศึกษาถึง การปฏิรูปการศึกษาในการบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนมีการผสมผสานกันอย่างดีที่สุด สำหรับชุมชนการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนส่วนใหญ่จะต้องให้ความสำคัญกับชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมในการบริหารโรงเรียนทำให้นักเรียนเพิ่มขึ้น และสรุปประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน

เวลลี, และดวล (Vally & Daud, 2015) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของโรงเรียน ตามนโยบายการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน : กรณีศึกษาเชิงสำรวจ กล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนที่มีคุณภาพขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรของโรงเรียนที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุด การศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความพร้อมของโรงเรียนมัธยมในกัวลาลัมเปอร์ (KL) ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การศึกษาการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีแนวโน้มสูงในการกำหนดวิสัยทัศน์ และพันธกิจของโรงเรียน พร้อมกับการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ในการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ตัวบ่งชี้ พบว่า มีประสิทธิภาพมากขึ้น และที่สำคัญขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียนในการกำหนดวิสัยทัศน์ และพันธกิจของโรงเรียน ที่จะทำให้การบริหารและดำเนินการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการจัดทรัพยากรมนุษย์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่าการบริหารการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี จะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการจัดระบบโครงสร้างขององค์กร การวางแผนในการบริหารงาน การเตรียมการในเรื่องต่าง ๆ ให้พร้อมมากที่สุด ทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป โดยการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กรและภาคีเครือข่าย เพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี สูงขึ้น เมื่อการศึกษามีคุณภาพก็จะส่งผลต่อเยาวชนของชาติต่อไป